

Âşık Atışmalarındaki Üst Düzey Düşünme Becerilerine Bir Bakış:

Şeref Taşlıova Örneği¹

Asuman ULUSOY²

Öz: Değişen ve gelişen çağımızda düşünme biçimi de değişmektedir. Bununla birlikte düşünmeye yüklenen anlam çok boyutlu hâle gelmektedir. Düşünme eylemi pek çok yeni becerileri doğurur. 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanan bu yeni beceriler, alt düzey düşünme becerilerini içermenin yanı sıra pek çok yetkinlik gerektirmektedir. Üst düzey düşünme becerileri yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, üst bilişsel düşünme, mantıksal düşünme, problem çözme ve karar verme şeklindedir. Üst düzey düşünme becerilerin âşık atışmalarındaki durumunu ortaya koymak bu araştırmada amaçlanmıştır. Araştırmanın diğer alt sorusu “Üst düzey düşünme becerilerinin varlığı durumunda, âşık atışmaları eğitimde metin olarak kullanılabilir mi?” şeklindedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelenmesi kullanılmıştır. Araştırma dokümanının verileri tümdengelsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma kapsamındaki üst düzey düşünme becerileri Âşık Şeref Taşlıova'nın 47 atışmasında yer alan 238 dördlükte tespit edilmiştir. En fazla problem çözme becerisinin yer aldığı 59 dördlük mevcuttur. Araştırma kapsamındaki üst düzey düşünme becerilerini âşık atışmalarının içerdiği tespit edilmiştir. Halk kültürünü, geleneğini yansıtmasının yanı sıra zengin üst düzey düşünme becerisini barındırması yönüyle eğitimde araç olarak kullanılması uygun olacaktır. Halk edebiyatı masal, fıkra, bilmece, atasözü türlerinin üst düzey düşünme becerilerinin bir ya da birkaçının araştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Halk edebiyatının canlı icra ürünü olan âşık atışmalarındaki üst düzey düşünme becerilerini ortaya koyan bir çalışma bulunmaması ve üst düzey düşünme becerilerini bütün olarak ele alınması yönüyle araştırmamızın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Âşık atışması, Üst düzey düşünme, 21. yüzyıl becerileri.

Abstract: In our changing and developing age, the way of thinking is also changing. However, the meaning attributed to thinking is becoming multidimensional. The act of thinking creates many new skills. Defined as 21 century skills, these new skills require many other competencies in addition to including lower level thinking skills. Higher order thinking skills include creative thinking, critical thinking, reflective thinking, metacognitive thinking, logical thinking, problem solving and decision making. The aim of this research is to reveal the status of higher-order thinking skills in minstrel songs. The other sub-question of the research is “In the presence of higher-order thinking skills, can minstrel quarrels be used as texts in education?”. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The data of the research document were analyzed by deductive analysis method. The high-level thinking skills within the scope of the research were identified in 238 quatrains in 47 quarrels of Âşık Şeref Taşlıova. There are 59 quatrains with the highest number of problem solving skills. It has been determined that minstrel quarrels contain the high-level thinking skills within the scope of the research it will be appropriate to use them as a tool in education in terms of its rich high-level thinking skills in addition to reflecting folk culture and tradition. There are studies in which one or more of the higher-order thinking skills of folk literature tale, joke, riddle, proverb types are investigated. It is thought that our research will contribute to

¹ Bu çalışma III. Dil, Kültür ve Edebiyat Öğrenci Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Erciyes Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, asumanulusoy@gmail.com , 0009-0005-6728-8592

the literature in the sense that there is no study that reveals higher-order thinking skills in minstrel quarrels, which is a live performance product of folk literature, and that our research will contribute to the literature in terms of addressing higher-order thinking skills as a whole.

Key Words: *Minstrel quarrels, Higher order thinking, 21st century skills*

Giriş

Toplumu oluşturan unsurların başında kültür gelir. Kültür; kıyafet, yemek gibi maddi unsurları barındırabileceği gibi; o toplumun örf, adet, edebiyat gibi tutum ve davranışlarını oluşturan manevi unsurları da içine alır (Güzel ve Torun, 2017). Kültür, geçmiş neslin gelecek nesle mirasıdır. Bu miras eğitim, gelenek ve görenekler, dil, sanat vb. ile sonraki kuşaklara aktarılır. Bu mirasın canlılığı sözlü kültür ürünleri ile korunur. Sözlü kültür ürünleri; sözlü gelenekte ilk başta yazısız olup bireyler arasında iletişim ile dolaşarak nesilden nesle geçen tüm unsurlardır (Yıldırım, 1989). Bu ürünleri aktarmadaki en büyük temsilci, halk şairidir. Halk şairliğinin kökeni Orta Asya Türk toplumlarına dayanmaktadır. Âşık şiirinin kökeni Türk kültürünün şamanlık dönemine kadar uzanmaktadır. Kam\baksı kavramı âşıklığın atası konumundadır. O dönemdeki kopuz bugün yerini saza bırakmıştır (Artun, 1997). Toplumdaki gelişmeleri, kahramanlıkları büyük şöenlerde dile getiren ozan, bugün benzer vasıflarla toplumun kültür taşıyıcısı konumundaki âşık olarak kendini göstermektedir. Bars'a göre (2020) âşık, yaşadığı toplumun inanışından ananelerine kadar pek çok unsuru eserlerinde taşır. Anadolu'da 16. yüzyıldan itibaren âşıklar görülür.

Âşık olmak için bir ustanın yanında çırak olmak gerekir. Usta çırağına ayak açmayı, saz çalmayı, atışmayı, atışmanın kurallarını öğretir. Çıraklar başlarda usta malı eserler söyler. Gönül derinliğine göre zamanı değişmekle birlikte kendisi de eserler üretmeye başlar. Bu aşamada hem kendisinin hem de ustasının eserlerini söyler. Çintay'a (2019) göre bir ustaya bağlanma o kadar önemlidir ki ustasından ders almayan âşığın pirsiz olduğu Âşık Şenlik tarafından dile getirilir. Âşık ustanın himayesinde serpilir, büyür. Kendi şiirlerinde kullanacağı mahlas, ustası tarafından verilir. Mahlas verme, âşığın meydanlara çıkabilecek seviyeye geldiğinin göstergesidir.

Ustalar çırak yetiştirdikçe kendine bağlı, söyleyenler oluşur. Çıraklar, ustasının eserlerini usta malı olarak söyler. Böylece o âşığın bir kolu olur. Şeyda'ya (2003) göre Doğu Anadolu Bölgesi bu anlamda oldukça zengindir. Pek çok âşık; ustalarından öğrendiğini kendi çıraklarına öğreterek ustanın sözü yeni âşıklarda yer edinir. Kahvehane kültürünün yaygın olması, halkın âşıklara değer vermesi bu bölgede âşıklık geleneğinin gelişmesinin başlıca nedenleridir (Özdemir, 2016).

Âşıklık bâde içme ile de gerçekleşebilir. Günay'a (2005) göre âşık bir ağacın gölgesinde veya تنها bir yerde uykuya dalar. Uykusunda evliyalar, erenler tarafından bâde verilirse pir dolusu bâde içmiş olur. Oldukça uzun süre uyuduğu fark edilen âşığın uyanması için sazın tellerine yaşlı bir kadın veya erkek dokunur. Uyanırken ağzından köpükler gelebilir. Artık âşıklığın anahtarı ona verilir. Bâdeli âşıklar, âşıklık mertebesinde bâdesizlere göre daha yetkin sayılır. Onların kalp gözü açılır. Gelenek ilahi bir güç tarafından onlara verilir.

Âşık sözü sazla buluşturur. Böylece geleneği taşıırken sözlü unsur, müzikal bir ritimle dinleyiciye ulaşır. Dinleyiciler çoğu zaman kahvehaneye gelenlerdir. Âşık geleneğinin aktaranıysa bu kahvehaneler geleneğinin icra edildiği mekânlardır. Karakaş'a (2019) göre sözdeki cinaslar, benzetmeler sazdaki nağmeler ile bir araya gelerek dinleyicide beğeni oluşturur. Âşık dinleyicinin dinleme isteğine göre icrasını veya atışmayı uzatır. Bu sebeple âşık şiirleri canlı ve diridir.

Saz âşığının kanadı gibidir. Saz çalmadan şiir yazan kalem şairleri olsa da saz âşığının söz silahıdır. Taşlıova'ya (2013) göre saz âşığının dert ortağı, gönlünün anahtarı hatta âşığının dilidir (Taşlıova ve Mortaş, 2020).

Ritim unsuru olan sazın varlığı sözü kolaylaştırır. İrticalen söylenen icrâlarda nâme tekrarları ile âşık sözlerini bir anlığına da olsa düzenleme fırsatı yakalar. Sözdeki duyguyu sazdaki ezgi ile bütünleştirir. Bu sebeple halk âşığı saz çalan bir bestekârdan veya ilhamını şiir ile ortaya koyan şairden fazlasıdır (Ataman ve İşler, 2013). Çünkü o ikisini birleştiren, bunu yaparken halk kültürünü, geleneğini, töresini ve yaşadıklarını yansıtan bir hazinedir. Âşık dinleyicilere hoşça vakit geçirtirken halkın değerlerini ön plana çıkarır. Kökü Orta Asya Türklerine dayanan (Eke, 2010) âşık, bu mirası gelecek kuşaklara aktarır. Ayrıca toplumsal baskıları sanatı aracılığıyla dile getirir. Sözündeki bu direnişi sazındaki nağme ile yumuşatır.

Güzel ve Torun'a (2017) göre âşık sözünün ve sazının gücünü ortaya koyma fırsatını atışmalar ile yakalar. Âşık atışmaları bu türün vazgeçilmez unsurudur. Dinleyici karşısında kendini tanıtmaya, hünerini göstermeye, ustasını temsil etmeye gibi açılardan atışmalar önemlidir. Bu sayede başka bir âşığın karşısında sanatını gösterir.

Âşıkların hünerlerini gösterdikleri en önemli bölüm tekellümdür. Tekellümde sekiz ayrı bölüm vardır. Ev sahibi veya daha yaşlı âşık geniş bir ayakla atışmayı açar (Artun, 1997). Âşıklar birbirlerine öğüt vererek tecrübelerinden bahsederler, bu bölüm öğütlemedir. Âşıklar muammalarla birbirlerinin bilgilerini ölçer. Dinleyici için bağlama-muamma bölümü oldukça zevklidir (Gönenç, 2011). Sicilleme bölümünde yenen âşık yenilenin kişiliğine ve soyuna ağır sözler söyler. Abartılı ve olmayacak şeyler yalanlama bölümünde dile getirilir (Bars, 2020). Dinleyici için renkli içeriğe sahiptir. Bu sebeple merak uyandırır. Güzel ve Torun'a (2017) göre âşıklar kendilerine veya başkalarına takılarak taşlarlar. Yalanlama ve taşlama bölümlerinde bir karşılaşma olmaz ancak faslın heyecan uyandırması için bu bölümlerden faydalanılır. Sonrasında âşıklar dar ayaklarla rekabete yeniden başlar. Bu bölümün galibi atışmanın

kazananıdır. Âşıklar birbirlerine incitici sözler söylediklerini fark ederek birbirlerini över ve uğurlarlar (Artun, 1997). Böylece atışma biter.

Atışmalardaki içeriğin sıralaması yukarıda bahsedildiği gibidir. Ancak kimi zaman bu sıraya uyulmadığı da görülmektedir. Halk ozanı bir meydana sözünün gücüyle atışmaya katılması, hünerini göstermesi, irticalen eserini söylemesi yönüyle diğer şairlerden ayrılır. Fasıllarda âşığın performansının üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi, bu icraatın değerlendirilmesinde önemlidir.

Düşünme Becerileri

İnsanın diğer canlılardan ayrıştığı nokta düşünmedir. Türk Dil Kurumu'na göre düşünme “duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu. Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi.” şeklinde tanımlanır. Bir başka deyişle bireyin birden çok zihinsel faaliyeti bir arada yürütülmesidir.

İnsan karşılaştığı olağan veya olağan dışı olaylarda çeşitli bağıntıları bir araya getirerek çıkarımlarda bulunur. Bu durum düşünme becerilerini beraberinde getirir. Kimi zaman bilgiyi direkt kullanmak, bilgiyi gerektiği yerde uygulamak birey için yeterlidir. Çoğu zaman tek bir bilgiden yeni bilgilere ulaşma, farklı bilgileri bir araya getirerek yeni bilgi elde etme veya bu bilgileri kıyaslama yoluna gidilir (Karsantık, 2016).

Birey karşılaştığı sorunlarda çözüme ulaşmak için denenceler üretir, bunların doğruluğunu test eder, çözüme ulaştıracak varsayımını hayata geçirir. Bu beceriler 21. yüzyıl için oldukça önemlidir. Soyer'e (2022) göre üst düzey düşünmenin ana bileşenleri eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı, mantıksal, üst bilişsel düşünme, karar verme ve problem çözme becerileridir. Temel düşünme becerileri üzerine bu düşünceler konumlanır. Temel düşünme becerileri; sorunun fark edilerek tanımının yapılmasını, bilgi edinilmesini, öğrenilen bilginin hatırlanmasını, öğrenilen bilgilerin kategorize edilip sunulmasını içerir. Üst düzey düşünme becerileri aşağıda tanımlanmıştır.

Eleştirel düşünme, Sokrates'e göre bir fikir kabul edilmeden önce sorgulanmalıdır. Eleştirel düşünmenin doğuşu genellikle Sokrates'e dayandırılır (Karsantık, 2016). Amaç zıt olguları değerlendirmektir. Bu becerinin gelişmesi için fikir ve durumlar tanımlanır, zıt görüşler analiz edilir ve bulgular bir ölçüte bağlı olarak değerlendirilir. Bireyler yaşamları boyunca doğru tercihte bulunabilmek için eleştirel düşünme becerisini kullanır (Güzel, 2022). Kişi ön yargıdan uzaklaşarak objektif bir şekilde sorgulayarak bu beceri ortaya konur.

Yaratıcı düşünme, öncesinde aralarında herhangi bir ilgi kurulmayan varlıklar ve eylemler arasında ilişkinin ortaya konulmasıdır. Yaratıcı düşünme yeni, orijinal ve özgündür. Mevcut kalıplar kullanılmaz. Sorunların çözümünde olağandışı fikirler kabul edilir (Aksoy, 2017).

Yansıtıcı düşünme, Dewey yansıtıcı düşünmeyi ilk kavramsallaştıranıdır. Tecrübelerden derinlemesine bir bakış ile öğrenmeyi, sorgulamayı, değerlendirmeyi ve mevcut sorunları çözmeyi düşündürmektedir. Mevcut sorun bu sayede daha anlamlı hâle gelir (Ölmez, 2023).

Yansıtıcı düşünmede bireyin tecrübelerinden faydalanarak yorumlaması, tecrübeler ile ilişki kurması, deneyiminden analiz ederek değişip gelişmesi önemlidir. Problem çözümede asıl olan tecrübeden faydalanmaktadır. Bu sebeple problem çözümlerinin alternatiflerinin bireyin tecrübelerinde araması yansıtıcı düşünmenin ayırıcı noktasıdır (Narin, 2023).

Mantıksal düşünme, karmaşık bilişsel süreçleri içerir. Soyut bilgiler tanınarak örüntüler keşfedilir. Tümevarımsal akıl yürütme ile sentez, tümdengelimsel akıl yürütme analiz kullanılır. Veriler sıralanır ve sınıflandırılır. Sayıları hızlı bir şekilde kullanmanın yanı sıra kavramları da ulamlarına ayırarak benzerlikleri ve farklılıklarına yönelik ilişkiler tespit edilir (Yıldız, 2021).

Üst bilişsel düşünme, birey kendi bilişini farkındadır. Neyi, nasıl yapacağını bilir (Soyer, 2022). Bu düşünme becerisinde bireyin kendini tanıması, mevcut şartları farkında olması, hangi bilgiyi nasıl öğreneceğini bilmesi çok önemlidir. Sorunu çözüme ve bilginin inşasında birden farklı yöntem kullanacağını birey farkındadır (Özbay ve Bahar, 2012).

Problem çözme; bireyin istediği amaca ulaşabilmesi adına etkin ve faydalı yöntem ve eylemleri pek çok seçenek içinden seçerek uygulamasıdır. Problem çözme becerisinin pek çok aşaması vardır. Bu aşamalar farklı araştırmacılara göre değişse de ilk aşama problemin tanımlanmasıdır (Durna, 2022). Tanımlanan problemin nedeni araştırılır. Bulunan nedene uygun çözümler üretilir. Üretilen çözümler uygulanarak en doğru çözüm bulunur ve sonuç değerlendirilir.

Karar verme, problem çözme süreci uygun kararın verilmesi ile sonlanır. Birbirine koşut iki beceridir. Pek çok seçenek içinden en iyisinin seçilme sürecidir. Etkili karar verebilmek için bu becerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Hayatın her yerinde karar verme süreci inkâr edilemez. Bireyler kararlarında olumsuzluktan kaçınırken olumlu durumun ortaya çıkması hedeflenir (Karsantık, 2016). Alternatiflerin varlığı bilinmeli, riskleri değerlendirilmeli, arasından en uygunu seçilmelidir.

21. yüzyıl becerileri olarak adlandırılan üst düzey düşünme becerileri; bilim ve teknolojiye değişimler ışığında çağın gereği olarak bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını değiştirmiştir. Bu değişimin yansımaları eğitim programlarını da güncellemektedir. 2018-2019 Öğretim programlarının hepsinde “Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır.” ifadesi yer alır (MEB, 2019, s.3). Görülüyor ki araştırılan bu beceriler eğitim sisteminin yetiştirmeyi umduğu bireylere kazandırmayı hedeflediği özelliklerdendir. Bunun yanı sıra 2023 Eğitim Vizyonu çerçevesinde “yumuşak beceriler” adı verilerek ele alınmıştır (MEB, 2018). Öğretim programlarının hedefi ve eğitim vizyonun beklentileri doğrultusunda bu becerilerin geleceğin ümit ışığı olan öğrencilere kazandırılmasını önemli görmektedir. Edebi ürünlerde bu becerilerin yer almasını beklemek çağcıl bir yaklaşımı gösterir. Halk edebiyatı kapsamında âşıklık geleneği ürünlerinin bu beceriler yönüyle detaylı incelenmesi aşağıda ele alınmıştır.

Âşıklık Geleneği ve Düşünme Becerileri

Bir eylemin davranışın beceriye dönüşmesi için öğrenilen bilginin rehber eşliğinde uygulaması gerekir. Böylece öğreneceği için beceri kalıcı hâle gelecektir. Model alma bilginin beceriye dönüşmesinde oldukça önemlidir. Model kişi desteğini zaman içinde azaltacak öğrencide beceri yetkinliği artacaktır. Çırak ustasından âşıklığın tüm inceliklerini öğrenir.

İrticalen söylenen şiirlerde âşığın hazır bulunmuşluğu yeni söylemlerin temelini oluşturur. Âşık atışmalarını sergilendiği kahvehaneler ve dinleyici kitlesinin genellikle değişmeyişi âşığın icrasında yeniliklerin olmasını gerektirir. Muammalarda kelimelerin görünen ve görünmeyen kavram alanları düşünülerek çözülmesi, öne sürülecek muammada yaratıcı bir şekilde gizlemesi, tüketmece daraltmaca bölümünde üst düzey düşünme becerilerini işe koşarak karşıdaki âşığı mağlup etmesi yönüyle atışmalar önemlidir.

Aynı usta öğrencilerine benzer ayakları ve kalıpları öğretir. Âşıklıkta çırak ustayı örnek alır ve öğrettiklerini karşılaşmalarında kullanır. Aynı ustanın çırakları karşılaştığında ikisinin de aynı şeyleri söylemediği görülmektedir. Çünkü atışma canlı ve diridir. Âşık üst düzey düşünme becerilerini geliştirerek atışmalardaki gücünü ortaya koyar. Canlı performansa dayalı âşık atışmaları ezberle şiir okuma, ezberle türkü söylemenin ötesinde beceriler gerektirir. Halk şiiri hece ölçüsüne uyularak söylenir. Âşık ifade edeceklerini sadece karşıdaki âşığın söyleme süresince düşünebilir. Bu kısa sürede verilen ses benzerliğine ve heceye uygun aynı zamanda rakibinin ifadelerine ve iddialarına uygun olacak şekilde dörtlüğünü söyler. Âşık ele aldığı konuyu, hayalleri, sorunları günlük sıradan kullanımların dışında kendi üslubunda eriterek yeni yaratımlar ortaya koyar.

Âşık içinde yaşadığı toplumun sorunlarını, eksiklerini, güzelliklerini vb. farkındadır. Halkın sözcüsü olma konumundadır. Eksik bulduklarını rahatlıkla dile getirir. Üstelik bunları sadece kahvehanelerde yapmaz. Şenliklerde, açılışlarda, radyo programlarında sazının ezgileri ve sözüyle dile getirir. Halkın, âşıklık geleneğinin, âşıkların yaşadığı problemleri bilir. Bu problemlere ve çözüm sürecine dizelerinde yer verir. Tüm bu gerekçeler düşünüldüğünde âşık edebiyatı canlı icra ürünlerinin ortaya konduğu atışmalar üst düzey düşünme becerisi açısından önemli olduğu öngörülmektedir.

Yöntem

Araştırma Problemi

Alanyazın incelendiğinde âşık edebiyatı kapsamındaki çalışmalar genellikle âşık edebiyatının genel çerçevesini çizme (Sakınç, 2017), (Aslan, 2002); âşık kollarını inceleme (Bektaş, 2016), (Doğan, 2012), (Bolçay, 2012), (Gülçiçek, 2012), (Şeyda, 2003), (Yücel, 1993); halk ozanın hayatı ve eserlerini ortaya koyma (Kandemir, 2023), (Karabağ, 2023), (Tak, 2021), (Demir, 2020), (Yüksel, 2019), (Alpkan, 2019), (Umurbeg, 2017), (Aksoy, 2014), (Kaya, 2015), (Özdemir, 2009), (Durbilmez, 1993); siyasi gelişmelerin âşık edebiyatına etkisi (Koçak, 2023), (Demirkaya, 2021), (Elaltuntaş 2018), (Delice, 2018), (Akkuş, 2017); âşıklık geleneğinde halk hikayeciliği (Sadıç, 2021), (Eglen, 2012); âşık edebiyatı ürünlerini tema ve değerler eğitimi açısından inceleme (Çetinkol, 2022), (Özer-Yürük, 2019), (Atalay, 2019), (Aslan, 2016), (Tırkaz, 2014), (Yurdeşen, 2013), (Kızılkaya, 2011); âşıklık geleneğinde tasavvuf (Göktaş-Yangın, 2021), (Koçer-Ertürk, 2018), (Karadayı, 2015); âşık şiirlerinde hiciv türü (Sarıkaya, 2019), (Çelenk, 2019); âşık ürünlerinde söz varlığı (Ülger, 2019), (Zencir, 2018), (Çitgez, 2010); halk ozanının karşılaştığı zorluklar ve teknolojik gelişmeler (Alakuş, 2017), (Özbey,

2015) şeklindedir. Âşık edebiyatının ve ürünlerinin pek çok farklı şekilde incelendiği görülmektedir ancak âşık atışmalarındaki 21. yüzyıl becerileri olan üst düzey düşünme becerilerinin araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Yapılan araştırma ile literatürdeki boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki canlı icra ürünleri olan şiirlerinde üst düzey düşünme becerilerinin durumunu ortaya koymaktır. Daha ayrıntılı bulgulara ulaşmak amacıyla aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin eleştirel düşünme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
2. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin yaratıcı düşünme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
3. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin yansıtıcı düşünme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
4. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin mantıksal düşünme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
5. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin üst bilişsel düşünme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
6. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin problem çözme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
7. Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarındaki şiirlerin karar verme becerisinin varlığı açısından durumu nedir?
8. Üst düzey düşünme becerilerinin varlığı durumunda, âşık atışmaları eğitimde metin olarak kullanılabilir mi?

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu tür çalışmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşmeye yapmaya gerek kalmadan elde edebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187-188). Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarının üst düzey düşünme becerilerinin varlığının araştırılması amaçlandığı için doküman analizi kullanılmıştır.

Araştırma Nesnesi

Araştırma dokümanı Prof. Dr. Muammer Mete Taşlıova'ya ait "Âşık Şeref Taşlıova Hayatı ve Şiirleri" adlı kitaptır. Bu kitapta âşığın 2010 yılına kadar olan yazılı bütün atışmaları yer

almaktadır. Araştırmada Âşık Şeref Taşlıova'nın karşılaşmalarının tercih edilmesinde âşığın 21. yüzyıl âşıklık geleneğini temsil etme gücünün yüksek olması, ulusal ve uluslararası pek çok ödül alması etkili olmuştur. Bu ödüller 1981'de Atatürk'ün doğumunun 100. yılı için düzenlenen Atatürk konulu yarışmada "Biri Anadolu Biri Atatürk" adlı şiiriyle birincilik ödülüne; 1983, 1996, 1997, 2001, 2005 yıllarında "Yılın Sanatçısı Ödülü"ne; 2000 yılında "Türk Dünyasına Hizmet Ödülü"ne; 2003 yılında "Türkçeyi Topluma Örnek Olacak Şekilde İyi ve Doğru Kullanan Kişiler-Türk Diline Hizmet Ödülü"ne; 2005 yılında "Âşık-ı Âzam" ödülüne; 2007 yılında "6. Geleneksel 40. Yıl Meslek Onur Ödülüne"; 2008 yılında "Onur Ödülü"ne; 2009 tarihinde "Orhan Şaik Gökyay Ödülü"ne uygun bulunmuştur. 2008 yılında UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültür Mirası Kapsamında Sözlü Ürünler Alanında "Yaşayan İnsan Hazinesi" seçilmiştir (Taşlıova, 2010, s.32-33). Âşıklık geleneğinin temsilinde yurtiçi ve yurtdışı pek çok faaliyette bulunması, pek çok âşık ile karşılaşması Âşık Şeref Taşlıova'ya ait atışmaların araştırma kapsamında örnek olarak kullanılmasının sebeplerindedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Şeref Taşlıova'nın atışmaları üst düzey düşünme becerileri başlıkları altında doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Her bir düşünme becerisinin varlığı tümdengelsel analiz yaklaşımı ile tespit edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2021)'e göre önceden araştırma sorusu ve alt sorularının bilinerek yola çıkıldığı araştırmalarda bu sorular doğrultusunda bulgular toplanır. Toplanan bulgular sistematik bir şekilde düzenlenerek betimlenir. Sebep-sonuç ilişkisi yorumlanarak sonuca ulaşmak amaçlanır.

Geçerlik ve Güvenirlik

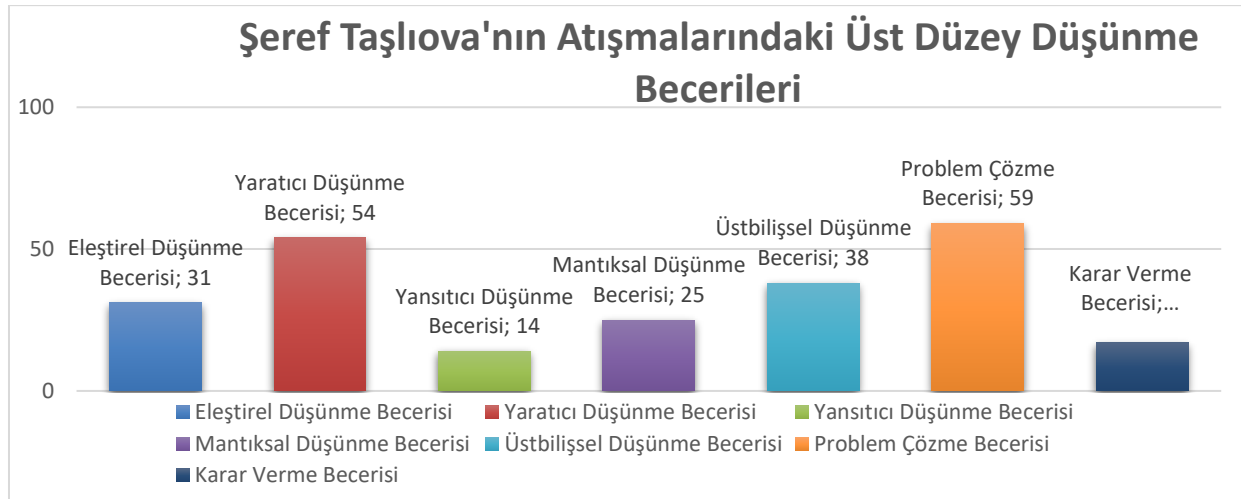
Nitel araştırmalarda geçerlilik için en önemli unsurların başında verilerin detaylı olarak raporlanması ve araştırmacı tarafından sonuçlara nasıl ulaşıldığını açıklanması gelir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bunun yanı sıra iç geçerliliği arttırmak amacıyla alanyazındaki ilgili diğer çalışmalar araştırılmış, mevcut çalışmalardaki bulgular ile araştırmamızdaki bulgular karşılaştırılmıştır. Dış geçerliliği arttırmak adına araştırmanın süreci ve bu süreç dahilinde yapılanlar detaylı olarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla öncelikle araştırmacı tarafından 2 kez kodlama yoluna gidilmiştir. Araştırmacı birer hafta aralıklarla Âşık Şeref Taşlıova'nın karşılaşmalarını okumuş ve üst düzey düşünme becerilerini içermesi yönüyle dizeleri belirlemiştir. 2 farklı zamanda yapılan kodlama benzerlik ve farklılık yönüyle değerlendirilmiş, benzer kodlamaların araştırma bulgusu olarak ele alınması kesinleşirken benzer olmayan kodlamalar bir kez daha değerlendirilmiştir. onrasında uygun bulunmayan veriler atılmıştır. Bu 2 kodlama arasında güvenilirlik % 97,6 olarak belirlenmiştir. Araştırmacının 2 farklı zamanda yaptığı kodlamalar arası güvenilirlik dışında, uzman görüşüne başvurularak verilerin güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Uzman görüşü ile araştırmacının değerlendirmeleri %94 oranında benzer çıkmıştır. Miles ve Huberman'a (2015) göre güvenilirlik %70 oranının üzerinde ise araştırmanın güvenilir olduğu kabul edilir. Güvenirlik oranının yüksek çıkması ile araştırma bulgularımızın güvenilirliği ortaya konulmuştur.

Bulgular

Çalışmada Şeref Taşlıova'nın 47 karşılaşması incelenmiştir. Bu atışmalarda pek çok düşünme becerisine ait örnekler tespit edilmiştir. Her bir başlık altında atışmalarındaki üst düzey düşünme becerilerini içeren dizeler gerekçeleriyle ortaya konmuştur.

Şekil 1. Şeref Taşlıova'nın Atışmalarındaki Üst Düzey Düşünme Becerileri

Grafiğe göre; Şeref Taşlıova'nın atışmalarında eleştirel düşünme becerisine ait 31 dörtlük, yaratıcı düşünme becerisinin yer aldığı 54 dörtlük, yansıtıcı düşünme becerisinin bulunduğu 14, mantıksal düşünme becerisinin yer aldığı 25 dörtlük, üst bilişsel düşünme becerisinin tespit edildiği 38, problem çözme becerisine ait 59 dörtlük, karar verme becerisinin bulunduğu 17 dörtlük belirlenmiştir. Tespit edilen beceriler aşağıda detaylandırılmaktadır. En fazla problem

çözme becerisine ait dizeler saptanırken en az yansıtıcı düşünme becerisini içeren dizeler belirlenmiştir. Atışmalarda 21. yüzyıl üst düzey düşünme becerilerinin yer almadığı dize bulunmamaktadır.

Atışmalarda Eleştirel Düşünme Becerisi

Âşık; karşıdaki âşığı, mevcut düzeni, halk âşığına verilen önemi, hayatı, kaderi, sevgilisini vb. eleştirir. Eleştirirken kimi zaman sorgulama yapmaktadır. Olumsuz yanları ifade ederken olumlu yanları da vurgulamaktadır. Halk ozanı Şeref Taşlıova'nın atışmalarında 31 adet eleştirel düşünme becerisine yönelik dizeler tespit edilmiştir. Bu dizeler aşağıda örneklendirilmiştir:

“Eğer âşık isen aşkın yolunda,
Yaşadıkça âşık kalar geçersin.
Âşığın ataşı dağdan ağırdır,
Her yana ışıklar salar geçersin” (Taşlıova, 2010, s.703).

Halk ozanı yaptığı gönül işinin olumlu ve olumsuz yanlarını dile getirir. Âşıklık yolunda ilerledikçe âşıklık dereceside artacaktır. Bununla birlikte âşıklığın yüce dağlardan bile ağır olduğunu söyler. Dağlardan bile ağır olan ateş, aynı zamanda etrafına ışık saçmaktadır.

“ŞEREF der ki, kendin atma yüceden,
Ömür gelir geçer, gündüz geceden,
Akıl bir terazi, tartar inceden,
Herkesin ayrı bir darası vardır” (Taşlıova, 2010, s.718).

Bir terazinin ölçme işlemi gibi âşık da hayatındaki her şeyin olumlu ve olumsuz yanlarını tartar. Terazi yansız bir şekilde ölçümünü gerçekleştirir. Âşığın değerlendirmedeki yansızlık unsuru ise aklıdır. Eleştirel düşünme becerisini önyargısızlık ve yansızlık içermesi açısından dizeler önemlidir.

“Gel İLHAMİ kendin yakma sevdanın ataşına,
Alimlerde merhamet var ağlar gözün yaşına,
Namert bir lokma yedirse bir gün kakar başına,
Mert olanın gölgesinde kalmalyız bu gece” (Taşlıova, 2010, s.721).

Âşığın en büyük silahı sözdür. Söz meydanı, gördüğü olumsuzlukları ilan etme yeridir. Çünkü âşık dinleyicilerin sesidir. Bu dizelerde namert ile mert karşılaştırılmıştır. Âşık mert olma durumunu överken namertliği yermektedir.

“Muhabbetin yolu gönül içinde,
Her âşık çalamaz sazı, kardeşim.
Yürekler kavrulur kendi suçunda,
Yakar erenlerin közü, kardeşim” (Taşlıova, 2010, s.735).

Âşıklık uzunca bir yoldur. Bu yolda âşık ustasından saz çalmayı ve söz söylemeyi öğrenir. Bu öğrendiklerini her defasında dinleyici karşısında uygular. Bu sebeple âşık için saz savaşta askerinin silahı gibidir. Âşık kalem şairlerini eleştirir. Çünkü bu şairler saz çalamaz, sözünü ezgi eşliğinde dile getiremezler.

Şeref Taşlıova

“Yugoslav devleti, Maribor şehri,
Yusuf gibi acı zindanda kaldık.
Çekilmez gurbetin çilesi, kahır,
Dağda yol kaybettik, dumanda kaldık.”

Şeref Taşlıova

“Bin dokuz yüz seksen beşin sonunda,
Yirm'iki aralık cuma gününde,
ŞEREF der ki, tren istasyonunda,
Kanepede yattık bu handa kaldık.”

Murat Çobanoğlu

“Hüzün çöktü gönlümüzü haşladı,
Biz de anlamadık ne yanda kaldık.
Sabah altısında indirdi polis,
Bellisiz bir kötü zamanda kaldık.”
....

Murat Çobanoğlu

“ÇOBANOĞLU, her tarafı yokladık,
Bir derdin üstüne bin dert ekledik,
Gelenden gidenden umut bekledik,
Böyle bir perişan amanda kaldık” (Taşlıova, 2010,
s.736).

Yugoslavya’da âşıklar trenden indirilir. İndirilme gerekçelerini öğrenmeye çalışırlar ancak yanıt alamazlar. Yaşadıkları olay karşısında yine sazlarına sarılan âşıklar hiçbir açıklama yapılmamasını eleştirirler.

“Çarık yüzlü olsa zenginin kızı,
Komşular yanında söylenir sözü,
Derler ki, güzeldir falanın kızı,
DERYAMÎ der, orda mallılık geçer” (Taşlıova, 2010, s.743).

Açık sözlü olmak hem ulusal hem de evrensel bir değerdir. Doğru söylemek erdemdir. Güçlünün ve zenginin karşısında doğru söz daha da değerlidir. Âşık “Zenginin kızı çirkin de olsa güzeldir” diye ifade edenleri eleştirmektedir.

“Dinle sözlerimi Baba Selimî!
Derdimi dökecek zaman kalmamış.
Eskiden meydanda güreş yapardık,
Eyvah şimdi eski meydan kalmamış” (Taşlıova, 2010, s.756)!

Âşık geçmiş ile bugünü karşılaştırmaktadır. Derdini dinleyecek insan bulamadığını eleştirir. Bir güreş meydanı gibi güreşecek yeterlilikte bireylerin olmadığından yakınıırken; bir de bakarlar ki meydan da yoktur. Âşık toplumların ve mekanların olumsuz değişimlerini eleştirir.

“Emrah ölmemişsin sen hâla varsın,

Yatsın Selvi'sini doyunca sarsın,
Sayın Başkan bu mezarı yaptırın,
Âşğın divanı bu mezardadır” (Taşlıova, 2010, s.765).

Halk ozanlığının temsilcilerinden biri olan Âşık Emrah'ın mezarı daha önce yaptırılmadığı için eleştirilir. Başkandan mezarın yaptırılması istenir. Böyle büyük âşığa öldükten sonra da kıymet verilmemesi halk ozanı tarafından eleştirilir.

“Medeni çığırda engeli aşmak,
Şu uygar âlemde ileri koşmak,
Gayemiz, çiğ isek Yunusça pişmek,
Buna geç kaldıysa zarar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.760).

Medeniyet ancak ileriye gidilirse gelişir. İlerlemede her türlü engel aşılmalıdır. Diğer milletler gelişirken bizler gecikmemeliyiz. Gecikmek ancak insanı zarara sokar. Bu sebeple gelişmedeki gecikme eleştirilmektedir.

Atışmalarda Yaratıcı Düşünme Becerisi

İncelenen atışmalarda yaratıcı düşünme becerisine yönelik toplam 54 dörtlük tespit edilmiştir. Bu dörtlüklerin 40'ı söz sanatı ile, 14 dörtlükte ise âşğın sözcükleri özgün kullanımı ile ortaya koyduğu belirlenmiştir. Söz sanatları tespit edilen dizelerin 30'unda benzetme, 6'sında kişileştirme, 4'ünde abartma sanatı yoluyla yaratıcılık ortaya konulur. Âşığa özgü üslup kullanımında en çok alışılmamış bağdaştırma ve sözcüksel sapma yoluyla bu becerinin kullanıldığı görülür.

“Âşık yakınından candadır yârı,
Canla canan yârısa aklının kârı,
Neler dedi hele Âşık Sularî,
Kanat kuyruğunu yolar geçersin” (Taşlıova, 2010, s.704).

Âşık Davut Sularî'ye karşılaşmada kanadını ve kuyruğunu yolacağını söyler. Rakibini tavuğa benzeterek taşlar. Günlük dildeki kullanımdan uzaklaşır, kendine özgü üslup ortaya konulur.

“Söz yerine göre oktur,
Sökemezsin derin köktür,
Bizde kafiye pek çoktur,
Sizin bitti bizim bitmez” (Taşlıova, 2010, s.708).

Âşık sözü oka ve derin bir köke benzetir. Son dizedeki ayağa uygun olarak rakibinin kafiyesi bitse de kendisinde bitmeyeceğini vurguluyor. Hem benzetmeleri yaparak sözü yüceltmesi hem de kendini öne çıkarması ile farklı bağlantılar kurduğu görülmektedir.

“Tur'da Musa oldum, elimde âsa,
Kerem gibi girdim tükenmez yasa,
FİRKATÎ durmuştur Kars gibi Rus'a,

Aras bir yanımda Kur bir yanımda” (Taşlıova, 2010, s.710).

Âşık kendini Tur dağında Musa şeklinde ifade etmektedir. Ayak gereği Kars şehrinin yanında Aras ve Kura Nehri olduğunu vurgulamaktadır. Rus saldırılarına rağmen Kars'ın korunaklı yapısını ifade ederken kendi sağlam duruşunu öne çıkarmaktadır. Yaratıcılık becerisi benzetme ile kurulmuştur.

“Beyaz kuğu gibi göğüs kasarsın,
Saçının teliyle âşık asarsın,
Beni gördüğünde tek tek basarsın,
Bacak sana sen bacağa yakıştın” (Taşlıova, 2010, s.712).

Âşık burada sevgilisinin güzelliğini vurgular. Kendisi gibi pek çok kimsenin onu sevdiğini bilir. Öyle ki bu sayı sevgilinin saç teli kadar fazladır. Sevgili ise her bir saçının teliyle sevenlerini asacak kudrettedir. Oysa saç teli ile bir insan asılmaz. Sözcüksel sapmalar yaratıcılığı ortaya koymaktadır.

“Gönlümüz gönlümle birdir beraber,
Mihnetim seninle olmak bahtiyar,
Bin maşallah olsun suratına yâr,
Aldan gezer, yanak dolar, al olur” (Taşlıova, 2010, s.714).

Âşık sevdiğinin güzelliğini övmek amacıyla “maşallah” der. Sevdiği utanır. Utancından yanakları al al olur. Ancak âşık bu deyim bu şekilde kullanmaz. Kırmızıdan gezerek yanağa gelen renk, sevgilisinin yanağında al rengine bürünür. Âşık deyim kullanımını kendine has üslubuyla yaratıcı hâle getirir.

“Seninle meydanda eyledik ikrar,
İkrarından döner isen ne çıkar,
Kısa boylu insan olur fitnekâr,
Büyüktür fitneyle fellerin senin” (Taşlıova, 2010, s.727).

Karşılaşmada âşıklar birbirlerinin dörtlükleri üzerine söylerler. Kendisine, uzun olduğu için aklının olmadığını söyleyen rakibine onun kullandığı ifadelere uygun karşılık verir. Rakibinin kısa olduğunu kısa insanların da fitnekâr olduğunu dile getirir. Yeni durumlara özgü söylemler üreterek yaratıcılığını ortaya koyar.

“İLHAMİ der, hayat sıcaklığımı,
Bu nasıl bir ayrı urcahlığımı,
Civanlığın sonu kocalığımı,
Gör nasıl çevrildim dondan dona ben” (Taşlıova, 2010, s.730)!

Âşık güvercin, turna gibi kendi hâlinden başka bir duruma bürünmeyi anlatan “dona girmek” ifadesini gelişim dönemleri için kullanır. Gençliğindeki ve yaşlılığındaki hâlini don değişimi

olarak dile getirir. Genellikle efsanelerde kullanılan bu motif hayat serüveni ile bağdaştırarak yaratıcı düşünme becerisi örneği olarak ele alınabilir.

“Ben mi zayıfladım, ruh mu inceldi?

Kurtulabilmedim bel ağrısından.

Tabip mi kalmadı, derman mı yoktur?

Anlayan olmadı, kul ağrısından” (Taşlıova, 2010, s.737).

Ruh soyut bir varlıktır. Büyük sıkıntılar yaşayan insanlar derdinden bir deri bir kemik kalır. Âşık yaşadığı sıkıntıyla ruhunun inceldiğini söylemektedir. İnsanların anlayışsızlığını vücudundaki ağrıya benzetir. Kul ağrısı ve ruh incelmesi ifadeleriyle âşık alışılmamış bağdaştırmalar kurarak yaratıcılığını ortaya koyar.

“Nice yiğitlerin sancağı O'dur,

Yavruya açılan kucağı O'dur,

Bu dolu gönlümün ocağı O'dur,

Bütün mürşitlere pir Anadolu” (Taşlıova, 2010, s.758).

Âşıklar irticalen eserlerini söyleyebilmeleri için rüyalarında bade içerler. Bade pir veya er tarafından verilir. Âşıklar bade içmeyi Allah'tan gelen hediye olarak görürler. Sazda ve sözde ustalık için bâdelenmek çok önemlidir. Anadolu bütün güzellikleriyle âşığa badesini veren pir gibidir.

Atışmalarda Yansıtıcı Düşünme Becerisi

Âşık önce ustasının yanında bu geleneği öğrenirken pek çok deneyim kazanır. Çıraklıktan ustalığa geçişte ustasının deneyimleri yanında kendi tecrübelerini de problem durumunda çözüm olarak kullanır. Kimi zaman da atalarımızın deneyimlerinin anonimleşerek günümüze geldiği atasözlerinden faydalanır. İncelenen atışmalarda toplam 14 dizede yansıtıcı düşünme becerisi belirlenmiştir.

“Tatlı söz insanın ciğerin ezer,

Zannetme bu dilden bir kimse bezer,

Rengarenk giyinmiş salınır gezer,

Yeşiller bir türlü, allar bir türlü” (Taşlıova, 2010, s.692).

Tecrübe yansıtıcı düşünmenin temelidir. Tatlı dil karşıdaki en sert insanı bile yumuşatır. Bu bilgiye âşık tecrübeleriyle ulaşır. Nitekim tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır atasözü ile tatlı dilin insanın ciğerini ezmesi aynı doğrultudadır.

“ŞEREF der, söz var ki mücevher taşı,

Dilini tutanın ağrılmaz başı,

Dua gibi âşıkların göz yaşı,

Sevgiyi gönüle kazar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.770).

Çıraklıktan ustalığa yolculuğu âşık için değerli tecrübeler içerir. Bu sebeple gereksiz konuşmamanın başını ağrıtmayacağını söyler. “İki dinle bir söyle”, Söz gümüşse sükût altındır” atalarımızın tecrübesini yansıttığı gibi âşık da dizelerinde tecrübesini yansıtır.

“Hayat dedikleri bir yol gibidir,
Dünyada taşındım handan hana ben.
Her ne aradımsa kendimde buldum,
Bir örnek dokurum benden bana ben” (Taşlıova, 2010, s.729).

Üçüncü ve dördüncü dize yansıtıcı düşünme becerisine örnektir. Âşık yaşadığı her şeyi kendi tecrübeleriyle yanıtlamıştır. Kendi çıkarımları sonraki sorunlarına ayna tutmaktadır.

“Ağaran saçlarım gerçeği ara,
Durmadan geçiyor yıl tane tane.
Dağlar yol vermiyor ulaşam yâre,
Yaşları yutuyor çöl tane tane” (Taşlıova, 2010, s.750).

Yıllar yavaş yavaş geçer. İnsan yaşadığı olaylar karşısında gün geçtikçe tecrübelenir. Saçların beyazlaması tecrübelerin somut görünüşüdür. Aynı olay karşısında yılların getirdiği tecrübeyle aynı kişiye aynı hatayı yapmaz. Çünkü tecrübeleri ona yol göstericidir.

“Şeref Taşlıova, günün birinde,
Seninle el sıkıp hazar eyledik.
Bedestenler açtık gönül şehrinde,
Fikir alıp satıp pazar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.769).

Problemin çözümünde başkasının fikirleri ile kendi fikirleri mukayese edilir. Sadece kendi tecrübelerinden yola çıkarak çözüm belirlenmez. Başkalarının tecrübeleri de kıymetlidir.

Atışmalarda Mantıksal Düşünme Becerisi

Mantıksal düşünme becerisinde kapsamında toplam 25 dörtlük belirlenmiştir. Bu dörtlerin 19’u lebdeğmez kuralına uygun olarak kullanılır. 5’inde hece ölçüsüne uyulması için bir hece azaltılırken, bir dörtlükte yabancı dilden alınan sözcük okunduğu gibi kabul edilerek bir hece arttırılır.

Lebdeğmez bir diğer ismi dudakdeğmezdir. Çift dudak ünsüzleri olan “p,m,b” sesleri ile dış-dudak ünsüzleri “v,f” seslerinin boğumlanma noktaları dudaktır (Banguoğlu, 2011). Oğuz, Ekici vd. (2013) lebdeğmez atışmasının amacı dudak ünsüzleri kullanılmadan icranın gerçekleşmesi olduğunu vurgular. Bu sebeple âşıklar verilen ayağa ve ölçüye uygun olarak irticalen şiirlerini icra ederken dudaklarının arasına toplu iğne koyarlar. Bu harfleri kullanan âşıkların dudakları kanar ve mağlup olurlar. Canlı performans üretimi olan âşık atışmalarında bu harfleri kullanmadan kelime seçimi ve bu kelimelerin redif, kafiye ve ölçüye uygunluğu mantıksal düşünme becerisinin en büyük göstergesidir.

İlhami Demir

“Dinlesin yârenler âşıklık nedir!

Hele ki arkadaş gelir geçersin.

Rızık ki ne ise Hak yetirecek,

Dane dane anı alar geçersin.

Şeref Taşlıova

Eğer âşık isen aşkın yolunda,

Yaşadıkça âşık kalar geçersin.

Âşığın ataşu dağdan ağırdır,

Her yana ışıklar salar geçersin.

Murat Çobanoğlu

Aşkın deryasında aşkın yolunda,

Eğer âşık isen dalar geçersin.

Kendi eserini aşkın canından,

Elinde saz ile çalar geçersin.

Davut Sularî

Âşıklık dediğın dâdı ağlatır,

Ele gün aşikar eler geçersin.

Nazargâhın Hak'ta deryayı âyan,

Hayır dar güne de salar geçersin.

Sadi Hasreti

Aşkın sahrasını gezdin, eylendin,

Cihanda azıcık kalar geçersin.

Hicran yaylasının ataş çağında,
Deryayı âlaya dalar geçersin.

ÂŞIK İLHAN anlar her cesareti,
Yaratan insana kul inayeti,
Aşağıda kalan Âşık Hasreti,
İğneyle ağzını deler geçersin.

TAŞLIOVA

ÇILDIRLI ÂŞIK der, kendini tanı,
Yaratan yarattı nice insanı,
Hayatını yaşa Âşık İlhani,
Sen de âşıklıktan gelir geçersin.

ÇOBANOĞLU

Âşık yakınından candadır yârı,
Canla canan yârısa aklının kârı,
Neler dedi hele Âşık Suları,
Kanat kuyruğunu yolar geçersin.

SULARÎ

Ya sen köyde neden kaldın yalnız?

Ayanda aşikâr Hak'tan dalınız,
Âşıklık içinde âşık olunuz,

Hakikat aşikâr olar geçersin.

HASRETI

HASRETI, hicranla çekilir nâra,

Sinesinde ateş içinde yara,

İlhani sahrada sıçanı ara,

Tilki deliğini deler geçersin” (Taşlıova, 2010, s.703-704).

Atışmanın hiçbir dörtlüğünde “p,m,b,v,f” sesleri kullanılmamaktadır. Son dörtlük halk edebiyatında mahlas dörtlüğüdür. Âşıklar son dörtlükte kendi adlarını, soyadlarını veya mahlaslarını kullanırlar. Şeref Taşlıova hem adında hem de soyadında bu harflerin bulunması sebebiyle tapşırma dörtlüğünde “Çıldırılı Âşık” ifadesini kullanmaktadır. İlhami Demir “Âşık İlhan” olarak mahlasını kullanır.

Halk edebiyatında şairler hece ölçüsü ile şiirlerini yazarlar. Önceden yazılan şiirlerde ölçüye uygun olması için dizelerde değişiklik yapılabilir. Verilen ölçüye ve ses benzerliğine uygun dörtlüğünü rakibinin icra anında düşünerek onun söyleminden kopmadan, bağlam dahilinde söylerler. Fazla gelen heceyi kısaltma yoluna giderrek hece ölçüsüne uyum sağlanır. Buna yönelik örnekler şu şekildedir:

“Vali Bey'im bize bir ayak verdi,
Çünkü Kars'tan gelmiş yolların senin.
Utanmadan hemen zile sarıldın,
On'üçün bozuldu tellerin senin” (Taşlıova, 2010, s.726).

“Dostların uğruna verirdik canı,
İstemem dünyada şöhreti şanı,
Geldin, çok severiz Taşlı'ova seni,
Çok şükür tanıdık sizi, kardeşim” (Taşlıova, 2010, s.735).

İki karşılaşmanın ölçüsü de aynıdır. Halk ozanları atışmada 11 hece ölçüsünü kullanır. “Taşlı'ova” kullanımını ile hece ölçüsünün bozulmaması için kendi mahlasını bir hece düşürür. Diğer dörtlükte “onun için” ifadesini bir hece düşürerek “on'üçün” şeklinde kullanır.

“Kendisi yaratmış çok büyük plan,
Gezmekle, görmekle bitmez bu alan,
Dünya malı için söyleme yalan,
Bir de bu âlemin orası vardır” (Taşlıova, 2010, s.718).

Atışmada 11'li hece ölçüsü kullanılmaktadır. İlk dize 10 hecedir. Ancak dikkat edildiğinde bu dizede yer alan 'plan' sözcüğünü dil dışı ödünçlemedir. Türkçe kelimelerde başta 2 ünsüz harf yan yana gelmez (Banguoğlu, 2011). Genellikle araya bir dar ünlü(ı,i,u,ü) gelerek sesletilir. Bu sebeple sesletilmesi 2 hece olarak ele alır. Böylece şiir bütününde hece ölçüsü bozulmaz.

Atışmalarda Üst Bilişsel Düşünme Becerisi

İncelenen atışmalarda 38 dizede üst bilişsel düşünme becerisi örneği tespit edilmiştir. Âşık neyi nasıl yapacağını, hangi metotla rakibini alt edebileceğini farkındadır. Belirlenen dizelerin bazıları aşağıda örneklendirilmiştir:

“ŞEREF yurt âşığı, Çıldır'dır yerim,
Bu vatana çalışmaktır hünerim,
Başbakan, bakanlar, Dağdaş hemşehrim,
Milletin dilinde destandır gelen” (Taşlıova, 2010, s.697).

Âşık kendi yeteneğini “vatana çalışmak” şeklinde dile getirir. Âşık yeterliliklerini ve yeteneğini farkındadır. Üst düzey düşünme becerisinde bireyin kendini tanıması, kabiliyetlerini farkında olması önemlidir. Kendini tanıyan birey neyi nasıl yapacağını bilir.

“Senin için gizli aşkın nişanı,
İyi anla dinle kendini tanı,
Sıçrayarak kaçan Âşık İlhani,
Nalını atarlar eline senin” (Taşlıova, 2010, s.701).
“ÇILDIRLI ÂŞIK der, kendini tanı,
Yaratan yarattı nice insanı,
Hayatını yaşa Âşık İlhani,
Sen de âşıklıktan geler geçersin” (Taşlıova, 2010, s.704).

Kendini tanımak, yeterliliklerini farkına varmak üst bilişsel düşünme stratejisinin ilk aşamasıdır. Âşık kendini tanı ifadesine her iki dizede de açıkça yer verir. Dizelerden kendini tanıyan bireyin kendini iyi anlayacağı çıkarılabilir.

“Aşkın deryasında aşkın yolunda,
Eğer âşık isen dalar geçersin.
Kendi eserini aşkın canından,
Elinde saz ile çalar geçersin” (Taşlıova, 2010, s.703).

Âşıklar saz ile sözü buluşturur. Söz kimi zaman usta malı kimi zaman da kendi eserini söylerler. Ancak gerçek âşıklık için söylediği eserin kendine ait olması önemlidir. Aşk ile yoğrulmuş eserin güzelliğinin âşıklık geleneğindeki önemini farkındadır.

“Söz yerine göre oktur,
Sökemezsin derin köktür,
Bizde kafiye pek çoktur,
Sizin bitti bizim bitmez” (Taşlıova, 2010, s.708).

Âşıklar rakibini sıkıştırırken kendi yeterliliklerini farkındadır. Bunları ima etmeden açık bir şekilde dile getirirler. Atışmada verilen ahenk unsuruna uygun dize oluşturmak karşılaşmanın süresini uzatır. Âşık rakibine gözdağı verir. Âşık geleneğindeki kendi birikiminin tükenmeyeceğini söyler.

“Öyle bir tekellüm ayak açtı ki,
Biri yolcu, biri hancı, yolu ben.
Üçümüz de varıp pazar meydanı,
Biri uslu, biri sarsak, deli ben” (Taşlıova, 2010, s.716).

Atışmalarda genellikle en yaşlı âşık ayak açar. Âşık, atışmadaki bu zorlu ayağı kendini ön plana çıkaracak şekilde kullanma yolunu bilir. Yolcu, gelip geçicidir. Hancı, yarın bir başkası olabilir ancak hana giden yol her zaman sabittir. Âşık kendini yola benzetir. Rakiplerine gelip geçici olduklarını, kendisinin her daim kalıcı olduğunu bu yöntemle ifade eder.

“ŞEREF der ki, on yıl oldu Konya'daki iz bizim,
Dilimiz Hakkı söyleşir elimizde saz bizim,
Dede Korkut'tan Yunus'a divan bizim söz bizim,
Biz bülbülüz bu bahçeye bağmanlar hoş geldiniz” (Taşlıova, 2010, s.720).

Konya âşıklık bayramının 10. yılıdır. Âşık, Halk ozanının elinde sazla sözü birleştirdiğini bilir. Sazdaki nağmeler Allah'ı hatırlatırken Dede Korkut'tan Yunus'a kadar uzanan Türk'ün erdemleri ise sözü hatırlatır. Âşık bu sebeple yaptığı gönül işini farkındadır.

“İLHAMİ'yem ben başkasın bulamam,
İlim çok derindir fazla dalamam,
Ben sana sahnede hasım olamam,
Savrulsun başına küllerin senin” (Taşlıova, 2010, s.727).

Âşık rakibi ile yarış halindedir. Ancak bu yarış kendi hünerlerini öne çıkarma şeklinde algılansa da halk ozanları âşıklık geleneğinin ilerlemesinde katkısı olan fertlerdir. Bu sebeple rakibi ile düşman olamayacağını bilmektedir. Rakibi ile icra ettikleri sanatın dalları gibi olduklarını dile getirir. Gönül verdiği mesleğinin gereklerinin bilincindedir.

“REYHANI, âlem içinde bir hayal kurar idim,
Kemiğimi tarak edip gönlümü tarar idim,
Efendim dişime göre bir hasım arar idim,
İmtihansız jüri kurduk, ne günahım var benim?” (Taşlıova, 2010, s.740)

Âşık kendi sanatını, atışma gücünü farkındadır. Kendini tanıyan, yeteneğini farkında olan âşık rakibinin de kendisi gibi olmasını ister. Bu sebeple benzer özelliklere sahip biriyle karşılaşma arzusundadır.

“ÇOBANOĞLU der ki, yazılmış destan,
Bir Türk'e ne yapar bin tane düşman!
Nice hakan, nice yiğit kahraman,

Başına tuğ taktığı yer bu yerler” (Taşlıova, 2010, s.755).

Âşık Türk’ün destansı kahramanlıklarını bilmektedir. Bu sebeple çok sayıda düşman da gelse Türk’ün kendi potansiyelini farkına olduğunu ve yenilmezliğini ortaya koyar. Bir milletin kendi yeterliliğini ortaya koyması yönüyle dizeler önemlidir.

“İnsan sevgi ile gelir yan yana,
Huzurla yaşamak yarar her cana,
'Hamdım, yandım, piştim' demiş

Mevlâna Bunu kalbimize yazar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.769).

Âşıklık bir ustaya çırak olmayla başlayan, sazdaki maharetin ve irticalen söyleme gücünün aşama aşama geliştiği bir sanattır. Âşık ham olarak başladığı bu yolculukta pişme yolunda ilerler. Mevlana’nın sözü âşıklık yolunda kullandığı yöntemdir.

Atışmalarda Problem Çözme Becerisi

İncelenen atışmalarda 59 adet problem çözme becerisine ait dize saptanmıştır. Bu dörtlüklerin 35’i problemin tespit aşamasındadır. Tespit edilen problemin 17 tanesinde problem nedenleri ifade edilir. Problem çözme sürecinde çözüm alternatiflerini barındıran 23 dörtlük mevcuttur. Çözümüne kavuşan bir dörtlük belirlenmiştir.

“Hasta düştüm yâren gelmez yanıma,
Arşa direk olan bu figanıma,
Yâren ağlar, ahbap ağlar, el ağlar” (Taşlıova, 2010, s.690).

Âşık sevgilisinden ayrı kalır. Bu ayrılık ateş gibi yüreğini yakar. Sevdiğinin özleminden hastalanır. Sevdiğine kavuşamamak problem durumudur ve tespit aşamasındadır.

“Sevda cellat olmuş asıyor beni,
Ecel bir yanımda dar bir yanımda” (Taşlıova, 2010, s.709).

Sevdiğinin hasreti bir cellat gibi âşığı asacak duruma gelmiştir. Kavuşamamanın verdiği hüznün artık âşığa ağır gelir. Ya eceliyle ölecek ya da darağacında kendi canına kıyacak durumdadır.

Bu dizeler problem tespit aşamasıdır.

“Gönül tezgahında iplik eğirin,
ŞEREF açtır, sohbet ile doyurun,
Gözüm üste yeriniz var, buyurun,
Kars'a gelin bazı bazı, kardeşim” (Taşlıova, 2010, s.735).

Âşıklar birbirlerinin rakibi olduğu kadar arkadaşlarıdır. Halk ozanının gönül açlığı problemidir. Problemin çözümü dizelerde sohbet ile doymak şeklinde verilmiştir. Memleketi Kars'a atışmadaki rakiplerini çağırır.

“Mevla'ya eyleriz daima kulluk,
Başka matlubumuz, maksudumuz yok,

Hak yolda olana engeller pek çok,
Nefis ile şeytan, tağutu belam” (Taşlıova, 2010, s.767).

Allah aşkıyla yanıp tutuşmanın karşısında pek çok engeller vardır. Nefis ve şeytan bunların başındadır. Bu dizeleri ile âşık problem tespitinde bulunur.

“Yâre kavuşmayan zarda kalıyor,
Her işleri bütün zorda kalıyor,
Fakirin ölüsü yerde kalıyor,
Ölsem dostum, para pulluluk geçer” (Taşlıova, 2010, s.742).

Yâra kavuşamamak problemdir. Bu sebeple âşığın bütün işleri zor ilerler. Fakir olmak da dizelerdeki ayrı bir problemdir. Öyle ki öldüğü zaman ona kefenleri giydirip mezara gömen bir insan dahi bulunmaz.

“Bakın DERYAMÎ’de bu dertli dile,
Doğduğundan beri çekiyor çile,
Kadir, kısmet, şansla vermiş el ele,
İsmimizi köye bile yaymadı (Taşlıova, 2010, s.747).

Âşığın dertli oluşu problemdir. Doğduğundan beri çile çekmesi bu problemin nedenidir. Şanssız oluşu halk ozanı olarak isminin bile kendi köyünde yayılmaması problemin diğer nedenleridir.

“Gurbet elde derdi derde ekledik,
Postahane köşesinde bekledik,
Telefonla her bir yanı yokladık,
Kimseden medet yok, figanda kaldık (Taşlıova, 2010, s.736).

Bu dizelerde âşık problemine daha önce tespit etmiş olduğunu sezdirir. Problemin çözümünde telefonla pek çok kimseyi aralıklarından bahseder. Problemin çözüme ulaşması için çaba gösterir. Problem çözme sürecinde ilk basamak problemin hissedilmesi tamamlanmış, çözüm süreci için alternatifler türetilmiştir.

“Sakın kolay kolay girme elime,
Arayı arayı bulayım seni.
Muhkem bir kale ol sarp yamaçlarda,
Kuşatıp cenk ile alayım seni” (Taşlıova, 2010, s.762).

Sevgilinin âşığın kolaylıkla beğenmesi problemdir. Âşığın onu arayarak bulması çözümdür. Ayrıca sevgilinin sarp yamaçlarda bir kale gibi zorlukla elde etmeyi bekler. Çünkü âşık kale gibi kuşatarak sevdiğinin gönlünü fethetmek ister.

“Kars’ımın halkına müjdeler olsun,
Bizler için derde dermandır gelen.
Hürriyet, milliyet nişanı vardır,
Ahlaki münevver insandır gelen” (Taşlıova, 2010, s.696).

Halkın yaşadığı sıkıntılar problem durumunu oluşturur. Belirlenen problemin çözümü dizilerde dile getirilir. Gelen kişi ile problemin çözüleceği düşünülmektedir. Kars'a gelen siyasi alanda yetkin kişidir. Bu sebeple âşık bulunduğu yöreyi temsil gücünü farkındadır. Böylece yaşanan sıkıntıları sazının nağmelerinde buluşturur.

“ÇOBANOĞLU bilmem sana ne olmuş!
Gül gibi o rengin sararmış solmuş,
Sağında solunda bâdeler dolmuş,
Derviş bir yanımda pir bir yanımda” (Taşlıova, 2010, s.710).

Renginin sararıp solması problemdir. Ancak âşık bu durumu bade içme anına benzeter. Dervişlerin veya pirin verdiği badeden içilmesi, âşıklık yolunun sağlamlaşmasında çözüm olduğunu sezdirir.

“Şeref Taşlıova, günün birinde,
Seninle el sıkıp hazar eyledik.
Bedestenler açtık gönül şehrinde,
Fikir alıp satıp pazar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.769).

Problem çözenin en önemli aşamaların biri hipotezler üretmektir. Adair (2017)'ye göre çözüm için beyin fırtınası yapılarak birden çok sayıda hipotez üretilebilir. “Fikir alıp satmak” ifadesi ile birden çok çözüm yolu belirlenebilir.

“Bu dert ile gidem bilmem nereye,
Hiç ilaç eden yok azgın yaraya,
Derdimi doldurdum derin dereye,
Dicle ağlar, Fırat ağlar, Nil ağlar” (Taşlıova, 2010, s. 690).

Âşık dizelerinde büyük bir derdinin varlığını tespit etmiş, bu problemin çözümünde derdine derman olacak birilerini arama yoluna girmiş, bu çözüm başarılı olmayınca derdini akan suya anlatarak farklı bir çözümü tercih etmiştir. İncelenen dizilerde problem çözme sürecinin son aşaması olan çözüme ulaşma durumu sadece bu dizede saptanmıştır.

Atışmalarda Karar Verme Becerisi

Karar verme becerisi, problem çözme becerisinin devamı niteliğindedir. Tespit edilen problem için çözüm önerileri düşünülür. Çözüme kavuşmada bu öneriler içinden en uygun olana karar verilir. Ancak araştırmada problem çözme becerisinde yer alan bulgular ikinci kez tekrarlanmayarak sadece karar verme durumu göz önünde bulundurulmuştur.

“Önüne çıkarsa bir yüce dağlar,
Aş da menziline dura dura git.
Hekim olan ancak yaramı bağlar,
Çalış bu dünyada durma boşuna” (Taşlıova, 2010, s.693).

Âşığın karşısına yüce dağlar gibi zorluklar çıkar. Bu zorluklar âşığın tespit ettiği problemdir. Bu problemin çözüm kararı ise zorlukları aşmak için kısa duraklarla ilerlemektir.

Şeref Taşlıova
Dinle bu sözümü sen Çobanoğlu!
Dağda yiğit, yiğitte dağ güzeldir.
Topla da bir deste gönder sen bana,
Bağda çiçek, çiçekte bağ güzeldir.

M. ÇOBANOĞLU
Dinledim sözünü Ozan Şeref im!
Çağda âlem, âlemde çağ güzeldir.
Vücut yayık olmuş durmadan yayar,
Yağda ayran, ayran da yağ güzeldir (Taşlıova, 2010, s.722).

Atışmadaki ilk âşık dinle sözümü diyerek başlar. Bu başlangıcın üzerine ikinci âşık “dinledim sözünü” ifadesini kullanır. Bu kullanım ile karşılaşma ılımlı başlar. Halk ozanının bu sözleri kullanım kararı ile yumuşak havada ilerleyen atışmanın süresini uzatmayı amaçladığı düşünülür.

“ÇOBANOĞLU, bana gelmiştir sıra,
Deryami Baba'yı çekemem dâra,
Şeref meraya git, ya da davara,
Sahibini fazla üzmeyeceksin” (Taşlıova, 2010, s.745).

Üçlü yapılan atışmada Şeref Taşlıova Âşık Deryami'yi taşlamaktadır. Deryami ise bu duruma kızarak cevap verir. Murat Çobanoğlu atışma sırası kendine geldiğinde Âşık Deryami'yi zor duruma düşürmeme kararı verir.

“ÇOBANOĞLU der ki, bu sırda ersek,
Nasip kısmet olsa bir daha yesek,
Bu vesileyle dostları görsek,
Yağlısı, lezzeti, önü kebabın” (Taşlıova, 2010, s.757).

Halk ozanı gittiği lokantadaki kebabı çok beğenir. Bir daha yemek kararı alır. Bu sayede orada bulunan dostlarını görmeyi de arzular.

“Medeni çığırda engeli aşmak,
Şu uygar âlemde ileri koşmak,
Gayemiz, çiğ isek Yunusça pişmek,
Buna geç kaldıysa zarar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.769).

Engelleri aşarak ilerlemeyi hedeflemektedir. Amaçları âşıklık yolunda Yunusça olgunlaşmaktır. Zararda olmamak için bu karar bir an önce alınır.

Âşık Atışmalarındaki Ortak Beceriler

59 dizede birden çok düşünme becerisi tespit edilmiştir. Eleştiri; yaratıcı bir dille yapılabilir. Tespit edilen problem bireyin kendi tecrübelerinden faydalanılarak çözülebilir. Birey kendini tanıdıkça, yeteneklerini farkına vardıkça problem çözümünü kolaylaştırabilir. Mantıksal zekânın işe koşulması yaratıcılık gerektirebilir. Problem çözme süreci sonunda karar verme becerisi ortaya konabilir. Karar, yaratıcı bir çözüm içerebilir. Tüm bu beceriler birbiriyle bağlantılıdır. Bu becerilerin ortak olduğu dizelerin birkaçı aşağıda örneklendirilmiştir.

“ŞEREF Çıldırılıdır, köyü Gülyüzü,
Âşığız, överiz vatanımızı,
Fabrikalar baraj verecek hızı,
Kalkınmaya zaman geldi ha geldi” (Taşlıova, 2010, s. 700).

Âşık kalkınmanın baraj yapımından sonra olacağını ifade eder. Bununla birlikte daha önceki kalkınmanın durumunu eleştirir. Ayrıca kalkınmanın geride kalışı problem durumunu oluşturur. Âşık problem tespitinin yanı sıra mevcut durumda eleştirmektedir.

“Kızma bu sözüme fazla darılma,
Sonra tatlı candan bezmeyeceksin.
Sen benim yanımda bir fino misal,
Benimle beraber azmayacaksın” (Taşlıova, 2010, s.744).

Bu dizelerde âşık rakibini eleştirmektedir. Fino köpeği sahibini koruyamayan bir süs köpeğidir. Bu sebeple rakibini fino köpeğine benzeterek küçümsemektedir. Benzetme sanatı ile yaratıcılık ortaya konur. Rakibini küçük görmenin yanı sıra kendi özelliklerini farkındadır. Halk ozanlığında kendini rakibinden yetenekli bulur. Bu durumda üst bilişsel düşünme becerisi işe koşulur.

“Medeni çığırda engeli aşmak,
Şu uygar âlemde ileri koşmak,
Gayemiz, çiğ isek Yunusça pişmek,
Buna geç kaldıysa zarar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.760).

Medeniyet ileri gidildikçe gelişir. Bu gelişmenin gerisinde kalınırsa bu durumun olumsuzluğu dile getirerek eleştirir. İlerlemekteki amacın “Yunusça pişmek” şeklinde ifade eden halk ozanı pişme eylemini mecaz anlamıyla kullanmış ve sözcükler arasında farklı bağlantı kurmuştur. Âşıklık geleneği hamlıktan olgunluğa geçme sürecidir. Âşık kendisini yetersiz gördüğünde kendi gelişimine açıktır. Âşıklık yolundaki gelişmenin yolu Yunus gibi çile çekerek olgunlaşmaktır. Aynı zamanda âşık bu yöntemi belirlerken karar verme becerisini de işe koşturmuştur.

“Sakın kolay kolay girme elime,
Arayı arayı bulayım seni.

Muhkem bir kale ol sarp yamaçlarda,
Kuşatıp cenk ile alayım seni” (Taşlıova, 2010, s.762).

Bu dizelerde âşık sevdiğini kaleye benzetmektedir. Kalenin güçlü, korunmalı yapısı fethetmeyi zorlaştırmaktadır. Bu durum âşık için problem tespitidir. Ancak âşık bu problemi çözmeyi kendi istemektedir. Çünkü sevgili kolaylıkla kuşatıp alınmayacak bir kale gibi halk ozanını cezbeder. Âşık, bu problemi zorluklara göğüs gererek, sevgilisinin gönlünü fethetme yollarını arayarak çözmeye karar verir.

“Şeref Taşlıova, günün birinde,
Seninle el sıkıp hazar eyledik.
Bedestenler açtık gönül şehrinde,
Fikir alıp satıp pazar eyledik” (Taşlıova, 2010, s.769).

“Fikir alıp satmak” ifadesi şu şekilde yorumlanabilir. Eleştirel düşünmenin temelinde sabit fikirli olmamak, farklı düşüncelere değer vermek, mevcut düşünce olumsuz hâle geldiğinde yeni düşünceye direnç göstermemek vardır. Bununla birlikte problem çözme sürecinde farklı fikirlerden faydalanılarak fazla sayıda çözüm hipotezi ortaya konulabilir. Yansıtıcı düşünme becerisinde kendi tecrübelerinin yanı sıra başkasının tecrübelerinden de faydalanmak kıymetlidir. Bu sebeple “fikir almak” başkasının tecrübelerinden faydalanmak şeklinde düşünülebilir. Birden çok çözüm alternatifini içerisinde karar verme eylemi gerçekleşirken yine iş birlikli düşünerek en doğru karar verilebilir. Âşık fikir alıp satma işini gönül şehrinde gerçekleştirmektedir. Sözcüklerin anlambilimsel sapmalarla farklı bağlantılar kurması yaratıcı düşünme becerisini örneğidir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada Âşık Şeref Taşlıova'nın incelenen 47 karşılaşmasında toplam 238 üst düzey düşünme becerisine ait dördlük tespit edilmiştir. Saptanan dizelerin 59'u problem çözme becerisini içermektedir. Atışmalardaki en fazla saptanan beceridir. Çalışma âşıklık geleneğinin ürünü olan âşık atışmalarındaki üst düzey düşünme becerilerini incelemesi yönüyle alanyazında ilk olma özelliğindedir. Bu sebeple araştırma bulguları diğer edebi ürünlerin bu becerileri karşılama durumuyla kıyaslanmıştır.

Yaratıcı düşünme becerisini ortaya koyan 54 farklı dördlük belirlenmiştir. Bu dördlükleri 40'ı söz sanatlarından faydalanılarak 14'ü ise sözcüksel ve anlambilimsel sapmalar, alışılmamış bağdaştırmalar, âşığa özgü üslup ile yaratıcılık ortaya konmuştur. Murat ve Çatallı'ya (2019) göre “Yaratıcılık ve Şiir” başlıklı araştırmasında metafor, sembol ve simgeler, kelimelerin

çağrışım gücü şiirdeki yaratıcılığa ortaya koyar. Söz sanatları kullanılarak ortaya koyulan şiirler sadece kendi şairinin imzasını taşıdığı ifade edilmektedir.

Edebi türlerinden biri olan şiir; dil, üslup, yapı ve içerik yönünden diğer türlerden ayrılır. Verilmek istenen duygu ve düşünceyi kurallı cümle halinde oluşturmaz. Anlatılmak istenen az ve öz kelime ile vurgulanır. Bu sebeple şairin farklı bağınıtları bir araya getirme yeteneği önemlidir. Bahar'a (2010) göre şiir basit düzeyde öğrenme aracı değil, yaratıcı düşünme becerisinin kapılarını açan anahtardır. Baz (2019) çalışmasında çocuk edebiyatı metinlerinin yaratıcı düşünme becerisine etkisinin araştırıldığı çalışmada şiirin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini olumlu etkilediği ortaya konulmuştur. Sağgöz ve Ural (2017) şiirlerin yaratıcılığı desteklediğini ifade etmiştir.

Edebi türlerin yaratıcılık becerisini ortaya koyduğu görülmektedir. Özellikle şiir türünün düz yazıdan farklı şekilde anlatımı söz oyunlarına, sanatlarına dayanmaktadır. Farklı unsurlar arası bağınıtlı kurmak edebi ürün olan şiirin temelindedir. Aynı konu başka âşıklar tarafından farklı şekilde ele alınması o şaire özgü üsluptandır. Literatüre benzer şekilde çalışmada yeterli sayıda yaratıcı düşünme becerisinin örnekleri görülmektedir.

Çalışmada eleştirel düşünme becerisini ortaya koyan 31 dörtlük tespit edilmiştir. Sarıkaya'ya (2019) göre âşıkların şiirlerinde pek çok kez yanlış siyasi tutumların mizahi dille protesto edildiği ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte halkın refah seviyesi ve halkın kültür taşıyıcısı konumundaki aşığı karşı tutum da eleştirilmektedir. Oral'ın (2021) âşık türkülerindeki insan haklarının araştırıldığı çalışmada âşık türkülerinin adalet, özgürlük, eşitlik, insan onuru kavramlarının eksikliğini eleştirel bağlamda işlediğini ortaya koyar. Sağlam'ın (2020) Mustafa Ruhi Şirin'in şiirlerinde sorgulama becerisinin ortaya koyulduğu çalışmada; şairin hayata, değerlere ve metafiziğe karşı okuru düşündürdüğü; gerçeği olduğu gibi kabul etmeyerek sorguladığı ortaya konmaktadır. Aslan ve Kanmaz'ın (2022) araştırmasında çok satan 30 çocuk kitabı eleştirel düşünme becerisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmadaki her bir kitabı eleştirel düşünmenin alt boyutları açısından inceleyerek farklı oranda da olsa her bir kitabın eleştirel düşünmenin alt boyutlarını barındırdığını ortaya koymaktadır. Uslu (2022) çalışmasında Oğuz Tansel'in masallarının eleştirel ve yaratıcı düşünmeye kapı aralayacak nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Aksoy'un (2023) Bektaşî fıkralarının eleştirel düşünme unsurlarının incelendiği çalışmada bu fıkraların pek çok eleştirel düşünme unsurlarını içerdiği ve Türkçe öğretiminde kullanılabilirliğini ortaya koymuştur. Alanyazına benzer şekilde çalışmamızda yeterli sayıda eleştirel düşünme becerisinin örnekleri görülmektedir.

İncelenen atışmalarda 59 farklı dizede problem çözme becerisi belirlenmiştir. Diğer becerilerle oranla en yüksek bulgu bu beceriye aittir. Problem çözme; problemin hissedilmesinden başlayarak çözüm alternatifleri oluşturulmasına ve sonrasında problemin çözülmesine uzanan bir süreçtir. Sürecin ilk aşaması olan problem tespitinin yer aldığı 35 dörtlük belirlenmiştir. Bu dörtlüklerin 17'sinde problemin nedenleri de mevcuttur. Çözüm alternatiflerinin yer aldığı 23 dörtlük ve âşık tarafından çözüme kavuşturulan bir dörtlük belirlenmiştir. Çözümün direkt verilmemesi alternatifler arasında seçiminin dinleyiciye bırakılması; çözümün dayatılmaması açısından önemli görülmektedir. Şenocak ve Taşkesenligil'in (2005) fen öğretimi alanındaki çalışmasında öğrenciye problem çözümü için materyal desteği sağlanması gerektiği ancak çözümün öğretmen tarafından direkt verilmeyeceği vurgulanmaktadır.

Gültekin'in (2015) Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanların problem çözme becerilerini ortaya koyduğu, kahramanların problem çözme sürecinde kahramanlıklarına dayanarak, Oğuz beylerine danışarak, dua ederek, akıl ve mantık ilkeleri doğrultusunda çözümler ürettiği ortaya konmuştur. Tekşan'ın (2013) Ömer Seyfettin'in 3 hikâyesini incelediği araştırmada hikâyelerin problem çözme sürecini barındırdığı ve çözümlerin yaratıcı olduğu ortaya konmaktadır. Çalışmamızda problem çözme sürecinin gerek neden tespiti gerekse çözüm alternatifleri barındırması yönüyle literatürle benzerlik görülmektedir.

Karar verme becerisi 17 dörtlükte tespit edilmiştir. Problem çözme sürecinin sonraki adımıdır. Alternatifler içinden çözüme karar verilmesi şeklindedir (Karsantık, 2016). Güneypınar'ın (2021) çalışmasında masalların karar verme becerisine etkisi incelenmiş, masalarda yer alan problem durumuna yönelik çözüm için üretilen alternatiflerden karara varıldığı ortaya konmuştur.

Çalışmada 14 dörtlükte yansıtıcı düşünme becerisi tespit edilmiştir. Âşıklar deneyimlerini dile getirerek bu beceriye örnek oluşturmaktadır. Kimi zaman kendi deneyimi dışında rakibinin deneyimlerinden de faydalandığı görülür. Atışmalarda millî deneyimlerin yer aldığı atasözleri de saptanmıştır. Kurudayı ve Timur'un (2021) atasözlerine yönelik üst düzey düşünme becerilerini incelediği çalışmada atasözlerinin milletin bilincini yansıttığı, toplumu oluşturan bireylere yol gösterdiği ortaya konulur. Benzer şekilde çalışmada ortak deneyimlere yer veren atasözü kullanımının tespit edildiği görülmektedir.

Araştırmada ele alınan dizelerin 25'inde mantıksal düşünme becerisi tespit edilmiştir. Başerer (2020) mantıksal düşünmeyi geliştiren etkinlikleri ele aldığı çalışmasında, yalnızca sayısal alanda bu becerinin kendini göstermediğini vurgulamaktadır. Karaköse'nin (2016) ele aldığı divan şiirinin matematiği adlı çalışmasında vezin bulmada, hece sayısının hesaplanmasında,

şiiirin şekil yapısında mantık ve matematik kurallarından faydalandığını dile getirir. Matematiğin bir alt başlığı konumunda olan mantık, edebi sanat kullanımında da görülmektedir. Arf'a (1960) göre matematik; müzik ve şiiri güzelleştiren temel unsurdur.

Çalışmada üst bilişsel düşünme becerisine ait 38 dize belirlenmiştir. Bu dizelerde bireyin kendini tanıması, kendi yeteneklerinin farkına varması, kendine uygun yöntem seçmesi üst bilişin alt bileşenleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu beceriyinin çalışıldığı herhangi bir edebi tür olmadığı için kıyaslama yapılamamaktadır. Ancak Girmen ve Kıvrak (2020) üst bilişsel beceriler doğrultusunda dinleme metinlerinin anlamaya katkısının değerlendirildiği çalışmada; üst bilişsel düşünme becerilerini kullananların lehine sonuç elde etmiştir. Cemiloğlu ve Oğur (2016)'ya göre okuma stratejisinde üst bilişsel düşünme becerisinin kullanılması anlamının derinleşmesinde etkilidir.

Birden çok becerinin bulunduğu ortak dizelerin sayısı 59 dur. Bu becerilerin birbiriyle bağıntılı olduğu Kurudayı ve Timur'un (2021) atasözlerinde üst düzey düşünme becerilerini ele aldığı çalışmasında da ifade edilmiştir. Güneypınar (2021) masal temelli etkinliklerin karar verme becerisine etkisinin değerlendirildiği araştırmada müstakil olarak karar verme becerisini etkileyen diğer becerileri ortaya koymuştur. Yıldız'ın (2022) özel yetenekli öğrencilerin mantıksal düşünme becerilerini incelediği çalışmada, mantıksal düşünmeyi diğer becerilerin etkilediğini vurgulamaktadır. Aksoy'un (2023) Bektaşî fıkralarında eleştirel düşünme unsurlarının ortaya konduğu çalışmada eleştirel düşünme; yaratıcılık, kurgulama ve akıl yürütmeyi doğurduğu ifade edilmiştir. Çalışmalar, âşık atışmalarındaki üst düzey becerilerinin bütünleşik olduğu tespitimizi desteklemektedir.

Araştırma sorularından bir diğeri, bu becerilerin âşık atışmalarında varlığı durumunda bu metinleri eğitimde araç olarak kullanma durumunu ortaya koymaktadır. Görülüyor ki âşık atışmaları 7 farklı düşünme becerisini zengin bir şekilde içermektedir. Öğretim programların tümünde yer alan "*bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki*" ifadeler doğrultusunda bu becerilerin kazandırılması düşünüldüğünde âşık atışmalarının eğitimde araç olarak kullanılabilceği ortaya koyulmaktadır. Âşık edebiyatı ürünlerinde değerler eğitimi açısından yapılan çalışmalarda (Çetinkol, 2022), (Özer-Yürük, 2019), (Atalay, 2019), (Aslan, 2016), (Tırkaz, 2014), (Yurdeşen, 2013), (Kızılkaya, 2011) bu ürünlerin ulusal ve uluslararası pek çok değer barındırdığı ortaya koyulmaktadır. Bununla birlikte âşık edebiyatı ürünlerinde yapılan söz varlığı çalışmalarında (Ülger, 2019), (Zencir, 2018), (Çitgez, 2010) pek çok deyim, atasözü,

ikileme ve pekiştirmelerin yer aldığı belirtilmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde âşık edebiyatı ürünlerinin eğitimde araç olarak kullanılabilmesi araştırma bulgumuzu, bu çalışmalar destekler niteliktedir.

Öneriler

Âşık Şeref Taşlıova'nın atışmalarının incelendiği çalışmamız başka âşıkların karşılaşmaları üzerine yapılacak araştırmalara kapı aralayabilir.

21 yüzyıl becerilerinin bütün öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması beklendiği düşünüldüğünde; ilgili dersler kapsamında âşık atışmaları müfredata eklenebilir.

Araştırma kapsamındaki üst düzey düşünme becerilerinin âşık atışmalarını da bulunma zenginliği düşünüldüğünde ders işlenişinde kullanılabilmesi hizmet içi eğitimlerle öğretmenlere ifade edilebilir.

Üst düzey düşünme becerileri açısından zengin olduğu görülen âşık atışmaları Türkçe eğitiminde dinleme metni olarak öğrencilerle buluşturulabilir.

Halk edebiyatı ürünlerinden biri olan âşık atışmaları dışında diğer edebi ürünlerde bu beceriler araştırılabilir.

Üst düzey düşünme becerileri kapsamında gelişmeler takip edilmeli, çağcıl bir yaklaşımla literatüre eklenen yeni düşünme becerileri âşık atışmalarında çalışılabilir.

Kaynakça

Adair, J. (2017). *Karar verme ve problem çözme*. Pegem Akademi.

Akkuş, S. (2017). 1970'li yıllarda âşık şiirinde politik söylem. (475349). [Yüksek Lisans, İstanbul Kültür Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Aksoy, E. (2014). Âşık Ahmet Poyrazoğlu'nun şiir evreni. (382024). [Yüksek Lisans, Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Aksoy, M. (2017). *Öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme becerisini kavramlaştırması*. (460769). [Yüksek Lisans, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Aksoy, E. (2023), Bektaşî fıkralarında eleştirel düşünme unsurları. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(2). 177-185.

Alakuş, P. (2017). *Âşık ve kent ilişkisinin çözümlenmesi*. (469281). [Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Alpkan, Y. (2019). *Âşık Rüstem Alyansoğlu Hayatı, sanatı ve şiirleri*. (548753). [Yüksek Lisans, Manisa Celal Bayar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Arf, C. (1960). Matematğin şiir yönü. *Meydan Dergisi* 4. 8-11.

<https://dokumen.tips/documents/matematigin-siir-yoenue-prof-dr-cahit-arf.html?page=1>

- Artun, E. (1997). Adana âşıklık geleneği ve âşık fasılları 5. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, 1*. 41-52.
- Artun, E. Âşık edebiyatı çalışmalarının değerlendirilmesi- öneriler katkıları. https://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asik_edebiyati_calismalarinin_degerlendirilmesi.pdf erişim tarihi: 27.10.2023
- Aslan, F. (2002). *Kars yöresi aşıklarında usta-çırak ilişkileri*. (135212). [Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Atalay, H. (2019). *Âşık Mevlüt Mertoğlu'nun şiirlerinde tema ve değerler*. (572127). [Yüksek Lisans, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Baz, B. (2019). Çocuk edebiyatı metinlerine dayalı programın ilkökul öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkisi. (832825). [Yüksek Lisans, Yıldız Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bektaş, C. (2016). *Kars ili âşıklık geleneği bağlamında bir âşık: Ensar Şahbazoğlu*. (410117). [Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bolçay, E. (2012). *Kars'ta âşıklık geleneği ve Karanlı Âşık Maksut Koca'nın hayatı, sanatı ve şiirleri*. (310899). [Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Aslan, A. (2016). *Âşık Şeref Taşlıova'nın şiirlerindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi*. (445990). [Yüksek Lisans, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ataman, N-İ. ve İşler, A. (2015). Şeref Taşlıova ile iki söyleşi. *Türk dünyası dil ve edebiyat dergisi* 39. 213-228.
- Bahar, M. A. (2010). *Türkçe öğretiminde şiir*. [Yüksek Lisans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Banguoğlu, T. (2011). Türkçenin grameri. TDK Yayınları.
- Bars, M.E. (2020). Âşık kimdir?. *Uluslararası Halkbilim Araştırmaları Dergisi*, 3(4). 168-193.
- Başerer, D. (2020). Mantıksal düşünmeyi geliştiren etkinlik örnekleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(231). 335-352.
- Bektaş, E. (2021). Değişen icra mekânları ve geleneğin dönüşümü Kars âşıklık geleneği. *Akü Amader* 7(14). 316-339.
- Cemiloğlu, M., & Oğur, E. (2016). Okuma öğretiminde biliş ve üst-biliş stratejileri. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 46-53.
- Çelenk, E. (2019). *Azerbaycan şiirinde hiciv türünün konu özellikleri*. (601338). [Yüksek Lisans, Ardahan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Çetinkol, M. (2022). *Karaca Oğlan'ın şiirlerinin tematik açıdan incelenmesi*. (766670). [Yüksek Lisans, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

- Çintay, V. (2019). *Âşık Şenlik'in şiir ve hikâyelerinde folklor unsurları*. (568020). [Yüksek Lisans, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Çitgez, M. (2010). *19. yüzyıl Kars âşıklarında deyim ve atasözleri*. (265793). [Yüksek Lisans, Kafkas Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Delice, İ. (2018). *Üç aşığın dilinde 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı*. (527531). [Yüksek Lisans, Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, M. (2020). *Sergüzeşt-i Âşık Yazıcı Murtazâ*. (628278). [Yüksek Lisans, Hitit Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Demirkaya, B. (2021). *Âşık şiirinin politikleşme sürecinde Âşık İhsani*. (679711). [Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Doğan, M. (2012). *Derviş Muhammed kolunda gelenek, etkileşim, eğitim ve Âşıkî'nin şiir anlayışı*. (313068). [Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Durbilmez, B. (2010). *Âşıklık geleneklerinde saz*. *Milli folklor dergisi*, 22(85). 148-158.
- Durbilmez, B. (1993). *Karşılı Aşık Murat Çobanoğlu hayatı-sanatı ve eserleri*. [Yüksek Lisans, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Durna, B. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin problem kurma özyeterlikleri, problem çözme tutumları ve problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerinin incelenmesi*. (746388). [Yüksek Lisans, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Eglen, M. S. (2012). *Anadolu sahası âşık hikâyelerinde zaman ve mekân*. (314178). [Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Eke, M. (2010). *Geçmişte yapılan âşık atışmalarının günümüzdeki görünümü*. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2(1). 75-84.
- Elaltuntaş, Ö.F. (2018). *Türk halk edebiyatında siyaset*. (511467). [Yüksek Lisans, Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Gönenç, S. C. (2011). *Âşık tarzı Türk şiirinde muamma ve lugaz*. (287950). [Yüksek Lisans, Fatih Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Göktaş-Yangın, A. S. (2021). *Erzurum'lu Âşık Nihânî'nin eserlerinde dini-tasavvufî öğeler*. (693642). [Yüksek Lisans, Kafkas Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Gülçiçek, D. (2012). *Âşık kollarında gelenek, etkileşim, eğitim ve Pir Sultan Abdal kolunun oluşumu*. (313075). [Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Gültekin, M. (2015). *Dede Korkut kitabında kahramanların problem çözme yöntemleri ve Dede Korkut kitabının eğitimde kullanılması*. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 49-54.
- Günay, U. (2005). *Türkiye'de âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*, Akçağ Yayınları.

- Güneypınar, Ş. (2021). *Masal temelli karar verme olaylarının ilkökul üçüncü sınıf öğrencileriyle öğrencilerin karar verme becerisi düzeylerine etkisinin incelenmesi: Bir eylem araştırması*. (662473). [Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Güzel, İ. (2022). *Eleştirel düşünme becerisi öğretiminin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine ve Türkçe dersine yönelik tutumlarına etkisi*. (726241). [Doktora, İnönü Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2017). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Akçağ Yayınları.
- Kandemir, F. (2023). *Âşık Ruhsatı'nın şiirlerinde halk hayatı ve kültürü*. (811007). [Yüksek Lisans, İstanbul Kültür Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kanmaz, F. E., ve Aslan, C. (2022). Eleştirel düşünme becerisi edindirme bağlamında çocuk ve gençlik kitaplarının incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 55(2), 421-446.
- Karabağ, K. (2022). *Âşık Gülabi'nin hayatı, sanatı ve şiirleri*. (634440). [Yüksek Lisans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karadayı, O.N. (2015). *Osmanlı Dönemi âşık tarzı şiir geleneğinde tasavvuf*. (385350). [Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karakaş, A. (2019). Üstünlük kuramı bağlamında âşık atışmaları üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(40), 297-307.
- Karaköse, S. (2016). Divan şiirinin matematiği. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (56), 941-979.
- Karsantik, Y. (2016). Öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ve düşünme becerilerinin öğretimine ilişkin görüşleri. (435401). [Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, S. (2015). *Âşık Aslan Uslu'nun hayatı sanatı ve şiirlerinin incelenmesi*. (422459). [Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kıvrak, S., ve Girmen, P. (2020). Üstbiliş stratejilerine dayalı dinleme etkinliklerinin ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 4(4), 325-343.
- Kızılkaya, Ö.F. (2011). *Âşık Mustafa Ruhani'nin şiirlerinde yer alan eğitsel temalar*. (288270). [Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Koçak, A. R. (2023). *Âşık tarzı Türk şiirinde siyaset-toplum ilişkileri: 1923-2000*. (822032). [Yüksek Lisans, Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Koçer-Ertürk, F. (2018). *Günümüz âşık edebiyatında tasavvuf*. (488926). [Yüksek Lisans, Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kurudayıoğlu, M., ve Temur, N. (2021). 21. Yüzyıl becerileri çerçevesinden Türk atasözlerine bir bakış. *Bilig(99)*, 1-25.

- MEB. (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. <https://www.meb.gov.tr/2023-egitim-vizyonu-aciklandi/haber/17298/tr> erişim tarihi: 04.11.2023
- MEB, (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Ankara
- Miles, M. ve Huberman, M. (2015). *Nitel veri analizi*. Pegem Akademi.
- Murat M. ve Çataklı, R. (2019). Yaratıcılık ve şiir. *ASEAD*, 6(3). 404-421.
- Narin, K. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerileri ile etkin katılımları arasındaki ilişki* (812564). [Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Oğuz, M. Ö. ve Ekici, M. vd. (2013). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Oral, M. (2021). Âşık üretimi türkülerde insan haklarının işlenişi. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 9(1), 2541-2556.
- Ölmez, E. (2023). *Disiplinlerarası öğretim yaklaşımına dayalı sosyal bilgiler öğretiminin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerisine etkisi*. (787245). [Yüksek Lisans, Trabzon Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Özbay, M., ve Bahar, M. A. (2012). İleri Okur ve Üstbiliş Eğitimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(1), 158-177.
- Özbey, Ö. (2015). *Karşı Âşık Murat Çobanoğlu merkezinde Âşıklık geleneği ve medya ilişkisi*. (425213). [Yüksek Lisans, Kafkas Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Özdemir, E. (2016). Performans teori, âşık fasılları ve doğaçlama. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 4(3). 1357-1366.
- Özdemir, O. U. (2009). *Âşık Nuri Çırağı'nın hayatı, sanatı ve şiirleri üzerine bir inceleme*. (241947). [Yüksek Lisans, Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Özer-Yürük, D. (2019). *Âşık Murat Çobanoğlu'nun on birli hece ölçüsü ile yazılan şiirlerindeki değerler eğitimi unsurlarının incelenmesi*. (581293). [Yüksek Lisans, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Sadıç, G. (2021). *Âşık Murat Çobanoğlu'nun hikâyeciliği ve hikâye repertuarı*. (717085). [Yüksek Lisans, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Sağgöz, G. ve Ural, B. (2017). Çocuk kedi ve şiir: "Mırname: Büyüklere Kedi Şiirleri" kitabı örneği. *TurkishStudies*, 12(5). 387-404.
- Sağlam, M. H. (2021). Çocuk şiirlerinde soru, sorgulama ve felsefi düşünme: Mustafa Ruhi Şirin örnekleme. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 321-340.
- Sakınç, M. (2017). *Ankara'da aşık tarzı şiir gelenekleri ve temsilcileri* (480425). [Yüksek Lisans, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Sarıkaya, E. E. (2019). *20. yy. Doğu Anadolu taşlamalarında mizahın protesto işlevi*. (566292). [Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

- Soyer, H. M. (2022). *Çok satılan çocuk kitaplarında üst düzey düşünme becerileri üzerine bir inceleme*. (716375). [Yüksek Lisans, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Şeyda, D. (2003). *Aşık tarzı şiir geleneğinde şenlik yolu*. (125604). [Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Tak, F. (2021). *Trabzonlu Aşık Sefai'nin hayatı ve eserleri*. (675303). [Yüksek Lisans, Mardin Artuklu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Taşkesenligil, Y. ve Şenocak, E. (2005). Probleme dayalı öğrenme ve fen eğitiminde uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi* 13(2). 359-366.
- Taşlıova, M. (2010). *Âşık Şeref Taşlıova hayatı ve şiirleri*. MEB Eğitim Yayınları.
- Taşlıova, M. ve Mortaş, A. (2020). Âşık Şeref Taşlıova ile Anadolu, gelenek ve kültür üzerine söyleşi. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 26(1) 241-248.
- Tekşan, K. (2013). Ömer Seyfettin'in üç hikâyesinde problem çözme yöntemi ve Türkçe öğretiminde kullanılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 310-341.
- Tırkaz, G. (2014). *Yirminci yüzyıl âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu ve Âşık Efkârî'nin şiirlerinde eğitim unsurları*. (413650). [Yüksek Lisans, Akdeniz Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Türkçe Sözlük. (2005). TDK Yayınları.
- Umurbeg, İ. (2017). Kağızmanlı Aşık Sadık Miskinî (Hayatı-sanatı-eserleri). (488493). [Yüksek Lisans, Erzincan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uslu, E. (2022). Oğuz Tansel'in derleyip yazdığı masalların sosyal beceriler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (53), 341-360.
- Ülger, A. (2019). Çıldırılı Karapapak Aşık Şenlik'in şiirlerinde söz varlığı. (578162). [Yüksek Lisans, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, D. Sözlü kültür ve folklor kavramları üzerine düşünceler. *Milli folklor dergisi*. 16-17. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=3&Sayfa=17> erişim tarihi: 26.10.2023
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2021). Özel yetenekli 5. Sınıf öğrencilerinin mantıksal düşünme becerilerinin incelenmesi. *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 5(1). 55-65.
- Yurdeşen, Y. (2013). Âşık edebiyatı halk şiiri'ndeki eğitsel ve öğretisel unsurlar (Aşık Veysel örneği) (358769). [Yüksek Lisans, Cumhuriyet Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yücel, N. (1993). Kastamonu'da aşıklık geleneği ve Kastamonu'da yetişen aşıklar. (32238). [Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yüksel, E. (2019). Âşık Aliboğlu hayatı ve şiirleri. (558385). [Yüksek Lisans, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Zencir, A. (2018). Âşık Dursun Burhani'nin şiirlerindeki söz varlığı. (495827). [Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Extended Abstract

The minstrel brings the spoken word together with the instrument. Thus, while carrying the tradition, the verbal element reaches the listener with a musical rhythm. Most of the time the listeners are those who come to the coffeehouse. If the minstrel is the transmitter of the tradition, these coffeehouses are the places where the tradition is performed. According to Karakaş (2019), puns and similes in the lyrics come together with the melodies on the saz and create appreciation in the listener. The minstrel prolongs the performance or the quarrel according to the listener's desire to listen. For this reason, minstrel poems are alive and vibrant.

People living in the 21st century generates experiments to reach a solution to the problems he/she encounters, tests their accuracy, and realizes his/her assumption that will lead to a solution. These skills are very important for the 21st century. According to Soyer (2022), the main components of higher order thinking are critical, creative, reflective, logical, metacognitive thinking, decision making and problem solving skills. These thoughts are positioned on basic thinking skills. Basic thinking skills include recognizing and defining the problem, acquiring information, remembering the information learned, categorizing and presenting the information learned.

The readiness of the minstrel in the poems sung extemporaneously forms the basis of new discourses. Coffeehouses in which the call-and-response duet are exhibited and generally unchanging audience requires innovations in the performance of the call-and-response duet. Rants are important in terms of solving the words in the riddles by considering the visible and invisible concept areas, creatively hiding them in the riddle to be put forward and defeating the other minstrel by employing high-level thinking skills in the exhaustive narrowing section.

The minstrel develops high-level thinking skills and reveals his power in the sparring. A minstrel quarrels based on live performance require skills beyond reciting poetry by heart and singing folk songs by heart. Folk poetry is sung in accordance with the syllabic meter. The minstrel can only think about what he will express during the singing of the other minstrel. In this short period of time, he sings his verse in accordance with the sound similarity and syllable given and at the same time in accordance with the statements and claims of his opponent. The minstrel creates new things by melting the subject, dreams and problems he deals with in his own style outside of daily ordinary usages.

The minstrel is aware of the problems, shortcomings, beauties such as the society he lives in. He is in the position of being the spokesperson of the people. He easily expresses what he finds

lacking. Moreover, he does not only do this in coffeehouses. He expresses them in festivals, openings, radio programs with the melodies and words of his saz. He knows the problems experienced by the people, the tradition of minstrelsy and minstrels. He includes these problems and the solution process in his verses. When all these reasons are considered, it is foreseen that the quarrels in which the live performance products of minstrel literature put forward are important in terms of high-level thinking skills.

It is seen that minstrel literature and its products have been examined in many fields, but there is no study investigating higher-order thinking skills, which are 21st century skills, in minstrel exchanges. It is aimed that the research will fill the gap in the literature.

The aim of the research is to reveal the status of higher-order thinking skills in the poems of Aşık Şeref Taşlıova, which are the products of live performance. In order to reach more detailed findings, answers to eight problems were sought: These are to determine the status of critical, creative, reflective, logical, metacognitive thinking skills and the presence of problem solving and decision-making skills in the poems of Şeref Taşlıova. In addition, based on other researches on minstrel poems, it has been investigated that minstrel poems can be used as texts in education in the presence of high-level thinking skills.

In the research, 47 encounters of Şeref Taşlıova were analyzed. Examples of many thinking skills were identified in these encounters. In Şeref Taşlıova's posts, critical thinking skill in 31 quatrains, creative thinking skill in 54 quatrains, reflective thinking skill in 14 quatrains, logical thinking skill in 25 quatrains, metacognitive thinking skill in 38 quatrains, problem solving skill in 59 quatrains, decision making skill in 17 quatrains were identified. The identified skills are detailed in the research. While the highest number of quatrains belonging to problem solving skill was identified, the lowest number of quatrains containing reflective thinking skill was identified. There is no assignment that does not include 21st century higher order thinking skills.

Our study may open the door to further research on the encounters of other minstrels. Considering that 21st century skills are expected to be acquired by students in all curricula; minstrel songs can be added to the curriculum within the scope of related courses. It can be expressed to teachers through in-service trainings that minstrel quarrels, which are seen to be rich in terms of high-level thinking skills, can be used in lesson teaching. They can be introduced to students as listening texts in Turkish education. These skills can be investigated in other literary products other than minstrel quarrels. By following the developments, new thinking skills added to the literature with a contemporary approach can be studied in minstrel rhymes.